

Univerzita Hradec Králové
Fakulta informatiky a managementu
Katedra rekreologie a cestovního ruchu

Holokaust jako součást dark turismu

Bakalářská práce

Autor: Terezie Brzková

Studijní obor: Management cestovního ruchu – německý jazyk

Vedoucí práce: RNDr. Mgr. Tomáš Burda, Ph.D.

Hradec Králové

listopad 2022

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně a s použitím uvedené literatury.

V Hradci Králové dne 6.11.2022

vlastnoruční podpis

Terezie Brzková

Poděkování:

Děkuji vedoucímu bakalářské práce RNDr. Mgr. Tomáši Burdovi, Ph.D. za metodické vedení práce, odbornou pomoc a celkový přístup. Dále děkuji Mgr. Stanislavu Ladovi a Mgr. Janu Špringlovi za rozhovory, kterými obohatili celou práci i mě osobně. Nakonec děkuji Jaroslavě Nytlové, Michaele Dostálové a PhDr. Janu Roubínkovi za přístup do databáze Terezína a poskytnutí fotografií.

Anotace

Název: Holokaust jako součást dark turismu

Bakalářská práce pojednává o části tzv. dark turismu – památkách holokaustu na území České republiky. V teoretické části je nejprve vymezen pojem dark turismus a jeho místo v cestovním ruchu. Poté navazuje část popisující nejoblíbenější místa dark turismu v České republice, a to zejména se zaměřením na jednu část temného cestování, kterou jsou památky holokaustu. V práci jsou charakterizovány dějiny holokaustu v době nacismu, jeho příčiny a vývoj.

V praktické části je objasněn význam Terezína, kdy jsou uvedeny důvody vzniku tohoto ghetta a jeho historie. Dále je zpracováno vyjádření dvou pracovníků Památníku Terezín formou rozhovorů. Navazují výsledky dotazníkového šetření, kde je zjišťována znalost pojmu dark turismus, ochota navštěvovat místa s temnou minulostí, povědomí o památníku Terezín a pocity, které památník vzbuzuje. Jsou stanoveny výzkumné otázky, které jsou potvrzeny či vyvráceny po vyhodnocení rozhovorů a dotazníku.

Klíčová slova

Dark turismus, holokaust, Terezín, cestovní ruch, genius loci, motivace, ghetto, koncentrační tábor, antisemitismus

Annotation

Title: Holocaust as part of dark tourism

This bachelor thesis deals with a part of the so-called dark tourism – Holocaust monuments in the Czech Republic. The theoretical part first defines the concept of dark tourism and its place in tourism. This is followed by a section describing the most popular places of dark tourism in the Czech Republic, especially focusing on one part of dark

travel, which is the memorials of the Holocaust. The thesis characterizes the history of the Holocaust in the Nazi era, its causes, and its development.

The practical part explains the significance of Terezin, where the reasons for the establishment of this ghetto and its history are given. Furthermore, the statements of two employees of the Terezin Memorial are processed in the form of interviews. This is followed by the results of a questionnaire survey, which ascertains knowledge of the concept of dark tourism, willingness to visit places with a dark past, awareness of the Terezin Memorial and the feelings that the memorial evokes. Research questions are set that are confirmed or refuted after the evaluation of interviews and questionnaires.

Keywords

Dark tourism, Holocaust, Terezin, tourism, genius loci, motivation, ghetto, concentration camp, anti-Semitism

Obsah

1	Úvod	8
2	Cíl práce a metodika zpracování	9
2.1	Cíl práce	9
2.2	Metodika zpracování	10
3	Teoretická část	12
3.1	Cestovní ruch	12
3.2	Pojem dark turismus v cestovním ruchu	14
3.2.1	Koncepce temného cestování	14
3.2.2	Dark turismus v České republice	15
3.3	Holokaust	17
3.3.1	Holokaust jako pojem	17
3.3.2	Historie holokaustu za druhé světové války	21
3.3.3	Koncentrační tábory na území dnešní České republiky	23
3.3.4	Genius loci	25
4	Praktická část	27
4.1	Terezín	27
4.1.1	Dnešní podoba památníku Terezín	33
4.2	Odpovědi na otázky položené pracovníkům Památníku Terezín	36
4.3	Vyhodnocení dotazníkového šetření	40
5	Závěry a doporučení	47
6	Seznam použité literatury a zdrojů	51
	Přílohy	55

Seznam obrázků

Obr. 1 KT Osvětim	15
Obr. 2 Evakuační transport do Terezína	21
Obr. 3 KT Flossenbürg	24
Obr. 4 Dobová pohlednice Terezína	26
Obr. 5 Ulice ghetta	28
Obr. 6 Velitel ghetta Karl Rahm	29
Obr. 7 Jidelníček vyvěšovaný v ghettu	30
Obr. 8 Průvod vězňů do Terezína	31
Obr. 9 Hlavní vstupní brána do Malé pevnosti	33
Obr. 10 Dobová pohlednice Terezína	35

Seznam tabulek

Tab. 1 Nejznámější místa dark turismu v České republice	16
Tab. 2 Definice antisemitismu podle IHRA	17
Tab. 3 Celková návštěvnost objektů provozovaných sdružením Terezín	32
Tab. 4 Počet běžných tuzemských návštěvníků P. T. v r. 2017	35
Tab. 5 Hlavní motivy návštěvníků Terezína	45

Seznam grafů

Graf 1 Vysvětlení pojmu holokaust	42
Graf 2 Důvody pro doporučení zhlédnutí filmů	43
Graf 3 Další možnosti čerpání informací o holokaustu	44
Graf 4 Pocity návštěvníků Terezína	46

1 Úvod

V moderní době je cestovní ruch rychle se rozvíjející oblastí s vlivem nejen na život jedince, ale i na celou společnost. Má důležitý podíl na národním a světovém hospodářství a v nemalé míře také na hospodářství jednotlivých oblastí. S rozvojem technologií a dopravy vznikají nové formy cestovního ruchu, nové přístupy k jeho realizaci, nové požadavky a zájmy jeho aktérů.

Jednu takovou novou formu cestovního ruchu představuje dark turismus neboli temný cestovní ruch. Tím je míněna návštěva oblastí s temnou historií, míst spojených s tragédiemi a neštěstím. V České republice tento pojem není známý příliš dlouho, ve světě však fungují jeho různé podoby už řadu let. Jedním z témat, které vzbuzuje a bude vzbuzovat zájem temného cestovního ruchu, je vyhlazování židovského etnika – holokaust, a zejména koncentrační a vyhlazovací tábory.

Důležitým aspektem této podoby cestovního ruchu je motivace jeho účastníků, která má specifický význam. Mnohdy to není ukojení zvědavosti, ale často hrají roli motivy osobní, poznávací či vzdělávací, kdy si návštěvníci ani neuvědomují, že jde právě o temný turismus. Dalším neopomenutelným momentem je důležitost vyvážení atraktivity temných míst a zachování potřebné piety.

Jedním takovým místem je Památník Terezín, který nabízí návštěvníkům hmatatelné důkazy o holokaustu. V řádu let se tyto pozůstatky minulosti stanou jedinými připomínkami událostí, které dokazují, jak snadno může dojít k hrubému selhání společnosti a jeho tragickým následkům.

Cestovní ruch přispívá k poznávání nových i starých kultur a seznamuje návštěvníky s historií. Vede tak k připomínání míst, kde došlo k událostem, na které člověk není hrdý a kterých by se měl do budoucna vyvarovat a náležitě se z nich poučit. Proto je potřeba zachovat paměť a genia loci těchto míst co nejdéle a věnovat takovým aktivitám cestovního ruchu náležitou pozornost.

2 Cíl práce a metodika zpracování

2.1 Cíl práce

Cílem práce je zhodnotit význam dark turismu v cestovním ruchu, jeho hlavní lokality v České republice, charakterizovat příčiny a vývoj holokaustu, zejména se zaměřením na jeden cíl temného cestování, kterým je Památník Terezín a zjistit některé motivace jeho návštěvníků.

Pro splnění cíle práce byly stanoveny tyto výzkumné otázky:

- 1. Zná česká veřejnost pojem „dark turismus“?***
- 2. Zná česká veřejnost Památník Terezín a jeho úlohu ve druhé světové válce?***
- 3. Je hlavní motivací návštěvy památníků holokaustu touha poznat historii?***

Téma této práce bylo vybráno na základě aktuálního dění ve světě a také kvůli rodinné zkušenosti. Ačkoliv se zdá, že současná civilizovaná společnost má k hrůzám holokaustu daleko, přesto stačí jen málo, aby se historie opakovala. Přestože se jedná o rozdílné motivy, rozdílné národy, rozdílnou situaci, mají tehdejší události a dnešní hrozby mnoho společného. Jednou z možností, jak zabránit prohlubování konfliktů ve světě, je poznávat historické souvislosti, poznávat jiné kultury a jiný styl života, a právě v tom může významným způsobem napomáhat cestovní ruch.

2.2 Metodika zpracování

Teoretická část byla zpracována na základě studia dostupné literatury a internetových zdrojů. Nejprve byl vysvětlen pojem dark turismus a poté byly popsány nejoblíbenější místa dark turismu v České republice se zaměřením na tu část temného cestování, kterou jsou památky holokaustu, byly charakterizovány příčiny a způsob pronásledování Židů v době rozmachu nacismu.

V praktické části byla nejprve popsána historie Terezína a jeho úloha v průběhu druhé světové války. Poté následovala kvalitativní metoda získávání dat formou otevřených otázek. Po domluvě byl dvěma pracovníkům památníku Terezín zaslán dotazník obsahující otázky, na které oba odpovídali podle vlastního uvážení nezávisle na sobě, případně byly otázky upřesněny. Poté byly odpovědi zpracovány společně s komentáři autorky vycházejícími z vlastní návštěvy památníku, při které byly pořizovány poznámky podle přednášky průvodce.

Následovalo dotazníkové šetření, které probíhalo od března do dubna 2022 a to formou uzavřených otázek, což je metoda pro získávání kvantitativních dat. Dotazník byl zpracován pomocí nástroje pro tvorbu dotazníků Survio. Vzhledem k pandemické situaci byl rozeslán respondentům prostřednictvím sociální sítě Facebook. Výběr respondentů nebyl bohužel reprezentativní, jednalo se o známé autorky, kteří byli ochotni odpovídat. Šlo tedy spíše o předvýzkum, z kterého by pak mohlo být vycházeno při dalším cílenějším šetření.

Dotazník obsahoval nejprve otázky na údaje týkající se charakteristik dotazovaných, poté následovaly otázky na znalost dark turismu, na motivaci k návštěvě temných míst, na vědomosti týkající se holokaustu, a nakonec na terezínský památník, na důvody jeho návštěvy a dojmy z ní. K některým odpovědím byly vypracovány pro lepší přehlednost grafy. Byly stanoveny výzkumné otázky, na které bylo odpovězeno po vyhodnocení dotazníků. Vzhledem k tomu, že autorka také navštívila Terezín, bylo nutno počítat při vyhodnocení i s vlastní interpretací a preferencemi, byť i nevědomými.

V práci byly použity skeny dobových fotografií, které byly zaslány pracovníci Památníku Terezín, a to konkrétně z databáze sbírek dokumentačního oddělení Památníku Terezín. Autorce byla na základě jejího zájmu o tyto fotografie vystavena smlouva o jejich použití k nekomerčním účelům s tím, že pro potřeby dokumentačního a sbírkového oddělení bude zaslán i výtisk publikace.

3 Teoretická část

3.1 Cestovní ruch

Dle Ministerstva pro místní rozvoj ČR (2021) cestovní ruch v České republice produkuje 2,9 % HDP a na zaměstnanosti se podílí 4,4 % (údaje za rok 2019), což jistě není zanedbatelný podíl. Kromě podílu na ekonomice státu a tvorbě pracovních míst má i další pozitivní vliv na společnost, např. rozvoj osobnosti, smysluplné využití trávení volného času, odpočinek, vzdělávání, poznávání nových kultur a v neposlední řadě rozvoj regionů. Cestovní ruch také vytváří řadu pracovních míst, snižuje nezaměstnanost a její důsledky. Má podle Jakubíkové (2012) velký dopad na klíčová odvětví hospodářství, tj. dopravu, rozvoj komunikací, stavebnictví, výrobu cestovních prostředků, má význam pro sociální a hospodářský rozvoj. Samozřejmě jako každá hospodářská činnost má i negativní stránky, např. větší znečištění přírody a s tím spojené problémy s ochranou životního prostředí, ztrátu autenticity a komercializaci původního prostředí. Navíc pokud je oblast orientovaná hlavně na výdělky z cestovního ruchu, což generuje další spotřebu, vznikají nové problémy a časem dochází k odlivu turistů. To podle Palatkové (2006) může znamenat velké riziko pro ekonomiku dané oblasti, jak se často ukázalo v době koronavirové krize.

Definicí pro pojem „cestovní ruch“ je celá řada. Většinou mají společné jiné vymezení pro pobyt osob vůči obvyklému prostředí, v němž žijí, rozumí se tím tedy aktivity mimo území obvyklého pobytu. Jakubíková vidí cestovní ruch jako *„pohyb lidí mimo jejich vlastní prostředí do míst, která jsou vzdálena od místa jejich bydliště, za různými účely, vyjma migrace a výkonu normální práce.“* (Jakubíková, 2012, s. 35) Pod pojem cestovní ruch, jak uvádí Vaníček a Křesťan (2007), se dají však vzhledem k jeho významu zařadit i odvětví, která se cestovním ruchem zabývají, případně poptávku při něm vzniklou uspokojují. To poté zahrnuje dopravu, služby, stravování, ubytování, a další oblasti. V tomto smyslu patří cestovní ruch svým obsahem mezi nejvýznamnější součásti ekonomiky a svým objemem produkuje nejvíce pracovních příležitostí v celosvětovém měřítku.

Jedním z důležitých faktorů ovlivňujících cestovní ruch, je motivace účastníků cestovního ruchu. Palatková (2006) zmiňuje, že ji tvoří několik faktorů. Maslowova pyramida hierarchie potřeb se dá použít i v případě cestovního ruchu, kam by turismus jako luxusní zboží byl zařazen až na nejvyšší stupeň pyramidy, neboť je to produkt rozvinuté společnosti moderního světa. Je to podle Drobne a Morávkové (2004) výsledek kombinace sociálního (rodinného, zájmového) prostředí, úrovně příjmu, vzdělání a individuálních charakteristik cestovatele. To, společně s kombinací nejdůležitějších požadovaných vlastností, tvoří základ pro rozhodnutí o konečné podobě cíle cestování.

Podle Palatkové (2011) rozvoj cestovního ruchu ovlivňují různé podmínky, a to především přírodní zdroje, tj. klimatické podmínky, vodstvo, fauna a flora. Dalším předpokladem úspěšnosti rozvoje cestovního ruchu jsou kulturní a historické předpoklady, zejména historické památky a kulturní akce. Vliv má dále demografické složení obyvatel, státní politika, chování rezidentů, rezervy v lidských zdrojích a v neposlední řadě genius loci místa, reklama a propagace. Dle Drobne a Morávkové (2004) mezi dynamicky se vyvíjející oblasti cestovního ruchu v České republice patří např. poznávací a lázeňský cestovní ruch, agroturistika a cestovní ruch tematicky zaměřený, do něhož lze zařadit dark turismus. Motivy pro výběr cílů temného cestování se však často překrývají nebo existují vedle sebe, a tak mohou být součástí i jiné formy cestovního ruchu.

Účastníky cestovního ruchu podle délky pobytu můžeme podle Šauera (2015) dělit na turisty (v místě přenocují) a výletníky (zdrží se jen jeden den bez přenocování). Jiným pojmem jsou cestující, který obsahuje každou osobu pohybující se z jednoho místa na druhé a obsahuje samozřejmě i pojem účastník cestovního ruchu. Účastníky dark turismu jsou tedy především výletníci, protože v místech tragických událostí běžně příliš lidí nepřespává.

3.2 Pojem dark turismus v cestovním ruchu

3.2.1 Koncepce temného cestování

Místa, která jsou nějakým způsobem spojená se smrtí, utrpením, místa zmiňovaná v ponurých pověstech a souvislostech, místa vražd, bitev a přírodních katastrof mají zvláštní schopnost přitahovat řadu lidí. Přitahuje je směs lítosti, úcty, zvědavosti a vzrušení z přítomnosti smrti. Podle Šindelářové (2008) nejde však jen o výdobytek nové doby. Už ve středověku sledovala šlechta zpovzdálí bitevní pole.

Motivaci k takové aktivitě je těžké přesně určit, ale s největší pravděpodobností jde o hledání nových zážitků a destinací, kdy je však často fascinace takovými místy považována za poněkud kontroverzní. Šindelářová (2008) uvádí, že termín dark tourism se objevil prvně v roce 1996. V tomto významu bývá také používáno spojení grief tourism (grief = zármutek) a zájmu o místa spojená s násilnou smrtí se říká thanatourism (thanatos = personifikace smrti).

Šindelářová (2008) píše, že podle některých lidí temné cestování může vzdělávat, další se na to dívají jako na nevhodné pořádní masových výprav do míst smrti a bolesti. Je proto důležité si před každou takovou návštěvou temných míst ujasnit důvod návštěvy, a to, zda jde o pochopení události a projevení úcty, nebo o udělání si selfie na místě s nešťastnou historií.

Také zpřístupnění a propagace takových míst by měly poskytovat hlavně vzdělání a nesloužit primárně k vytváření zisku. Podle Šindelářové (2008) je rozdíl mezi tím, co je a co není možné akceptovat jako turistickou atrakci, také záležitostí kulturních hodnot a časového odstupu. Oblíbeným rozptýlením pro návštěvníky cestující do rozvojových zemí jsou v současné době např. prohlídky chudinských čtvrtí, kde vidí život lidí ve slumech na samém sociálním dně. Organizátoři se brání nařčení z neetického způsobu výdělků tím, že většina ze získaných peněz jde na zlepšování podmínek těchto čtvrtí, do zdravotnictví a do vzdělání dětí.

Snad nejnavštěvovanější místa dark turismu jsou koncentrační a vyhlazovací tábory. Během druhé světové války v Polsku vyrostla asi největší německá továrna na smrt – Osvětim a k ní přidružené tábory. Nad hlavním vchodem dodnes visí kontroverzní nápis Arbeit macht frei (práce osvobozuje). Nagelová (2019) zmiňuje, že v Osvětimi působili zcela bez úcty k lidskému životu lékaři SS, z nichž nejznámější je asi Josef Mengele. Když se blížilo osvobození Osvětimi, jak uvádí Moulis a Cílek (2005), nacisté ve snaze zlikvidovat co nejvíce důkazů o jejich zverstvech, vyhodili do vzduchu část areálu. Památka na nelidské činy nacistů tam stojí dodnes a nutno říci, že atmosféra tohoto místa je více než ponurá. Přesto ho každý rok navštíví statisíce turistů.

Obr. 1 KT Osvětim – kmenový tábor (inv. č. A 8040)

Zdroj: *Databáze sbírek dokumentačního oddělení Památníku Terezín (2022)*

3.2.2 Dark turismus v České republice

Obsah tohoto pojmu je samozřejmě populární i v České republice. Mýty spojené se smrtí, krutostmi, popravami, genocidou a bitvami jsou značně populární a místa takových událostí se umísťují na předních místech v návštěvnosti. Vládní agentura CzechTourism v roce 2009 vyhlásila žebříček TOP 10 českých temných turistických míst. Nejznámější místa dark turismu popisuje Hájek (2009) následovně.

Tab. 1 Nejznámější místa dark turismu v České republice:

Památník Terezín

Ten byl na prvním místě ankety s velkým náskokem, a to s 51 % hlasů účastníků. Vojenská pevnost z dob Marie Terezie a Josefa II. se v roce 1941 stala místem koncentrace tisíců především českého židovského etnika. Ti, pokud přežili místní podmínky, odsud putovali převážně do vyhlazovacího tábora v Osvětimi. V sídle bývalé školy se nachází Muzeum ghetta. Malá pevnost fungovala jako věznice pražského gestapa.

Lidice a Ležáky

Hned na druhém místě se umístily tyto dvě vesnice, jako další symbol nacistického vraždění. Ty za druhé světové války doplatily na neurčitou souvislost s atentátem na říšského protektora Reinharda Heydricha v roce 1942. Vesnice byly srovnány se zemí, muži zastřeleni, ženy odvezeny do koncentračního tábora a většina dětí zavražděna.

Kostel sv. Cyrila a Metoděje

Jako úkryt parašutistům, kteří provedli v roce 1942 atentát na Reinharda Heydricha, posloužil tento kostel, který gestapo obklíčilo a kde po vyčerpání munice použili parašutisté poslední náboj pro sebe.

Naučná stezka Jáchymovské peklo

V těchto místech v padesátých letech 20. století stály tábory a doly, v nichž vězni komunistického režimu za krutých podmínek dobývali uranovou rudu.

Areál bitvy u Hradce Králové

U Hradce Králové na vyvýšenině Chlum je rozmístěno více než čtyři stovky pomníků, hromadných pohřebišť i symbolických památníků.

Památník Vojna u Příbrami

Muzeum obětí komunismu stojí na místě, kde v období 1949-1951 zde byl tábor nucených prací a následně do roku 1961 vězeňské zařízení pro politické vězně komunistického režimu.

Slavín

Častým místem školních výletů je Vyšehradský hřbitov, kde je pohřbeno na šest stovek významných osobností.

Místo upálení Jana Palacha a Jana Zajíce

Před Národním muzeem na místě, kde se Jan Palach upálil, je dnes památník. Přes dvě kruhové mohyly je položen bronzový kříž se jmény obou studentů.

Zámek Velké Losiny

Tato památka je proslulá čarodějnickými procesy ze 17. století. Působil zde inkvizitor Jindřich Boblig a jeho dílem bylo upálení 56 lidí.

Zdroj: Vytvořeno v souladu s Dark Tourism v České republice od Hájka (2009)

Podle agentury CzechTourism (2019) z dalších proslulých míst figurujících v českém dark turismu jde jmenovat např. hrad Housku, který se stal oblíbeným díky pověsti o průrvě do pekla, kostnici v Kutné Hoře pod kostelem Všech svatých, která je vyzdobena téměř výhradně lidskými kostmi 40 000 zemřelých z doby morových epidemií a husitských válek, případně pozoruhodnou barokní kostnici v kostele sv. Bartoloměje v Kolíně a další památky a připomínky tragických událostí.

3.3 Holokaust

3.3.1 Holokaust jako pojem

V roce 2016 vydala IHRA (Mezinárodní aliance na památku holokaustu – International Holocaust Remembrance Alliance) pracovní definici antisemitismu.

Tab. 2 Definice antisemitismu podle IHRA:

„Antisemitismus je určité vnímání Židů, které může být vyjádřeno jako nenávisť vůči Židům. Rétorické a fyzické projevy antisemitismu jsou namířeny proti židovským nebo nežidovským jednotlivcům či jejich majetku nebo proti institucím a náboženským zařízením židovské komunity.“

Zdroj: Převzato z International Holocaust Remembrance Alliance (2016)

Bartel (2006) píše, že Židé žili v Evropě více než 2000 let. Na počátku vlády Hitlera jich tam žilo 9 milionů, na východě Evropy hlavně v menších městech tradičním způsobem života. Byli mezi nimi lékaři, advokáti, obchodníci, učitelé, statkáři. Dlouhá historie antisemitismu se táhne již od dob Kristových. Přestože Ježíše odsoudili a poslali na smrt Římané, křesťané věří, že právě Židé mohou za jeho smrt. V průběhu dějin tak byli Židé obětí mnoha diskriminačních zákonů a násilných aktů.

Tisíciletou historii Židů totiž obklopovala nenávisť okolí. Jejich tradice a víra byly provázeny mýty a ještě v 19. století se konaly soudy kvůli obvinění z rituálních vražd křesťanských panen. V průběhu 19. století se dle Emmerta (2018) objevil nový typ nevraživosti – antisemitismus, a to, když Židé přestali být chápáni jako jiná náboženská skupina, ale spíše jako národnost. Došlo tedy k nahrazení náboženské nenávislosti za nenávisť rasovou. Zejména v německých zemích sílil kult árijské rasy, ostatní lidské rasy byly

označovány za podřadné. Židům v tomto kontextu byla věnována podle Snydera (2015) zvláštní pozornost a v novinách je obviňovali z řady různých spiknutí.

Za rasismem Německa nezaostávalo ani Rusko. Vznikly tzv. Protokoly sionských mudrců, které podle Emmerta (2018) měly být dokumentem židovského plánu na zničení křesťanství a dosažení světové nadvlády židovské rasy. Téměř v každé spiklenecké teorii figurovali Židé, byla jim připisována odpovědnost za různá spiknutí a zosnování řady smyšlených světovládých plánů. Koncem 19. století až do dvacátých let 20. století proběhly v Rusku velmi silné vlny protižidovských pogromů.

Antisemitismus dosáhl svého vrcholu ve dvacátých letech na území Německa a stal se podstatou nacistické ideologie. Podle Cílka (2015) se odstranění Židů stalo hlavním bodem stranického programu vyhlášeného při založení NSDAP. Za začátek holokaustu považují někteří historikové rok 1933. Dle Emmerta (2018) předtím popularita nacistů strmě vzrostla a vyhráli s velkým náskokem volby. Hitler byl v lednu jmenován říšským kancléřem a politická elita si naivně myslela, že bude pod kontrolou. Jak píše Snyder (2015), tak se však vzápětí chopil moci a stal se opravdovým diktátorem. Jako záminka byl použit požár říšského sněmu a nacisté se zmocnili kontroly nad policií, byli zavíráni první oponenti a po smrti prezidenta von Hindenburga se nechal Hitler titulovat jako vůdce a říšský kancléř.

Podle Bartela (2006) se Hitler snažil přesvědčit Němce, že se Židé snaží uchopit ekonomickou a politickou moc, přestože tvořili méně než jedno procento obyvatelstva země. V té době však byla v Německu těžká sociální i politická situace, proto tato antisemitská propaganda padla na úrodnou půdu. Nově zvolení poslanci se sešli v Berlínské opeře a odsouhlasili Hitlerem předložený Zmocňovací zákon. Fogelmanová (2000) uvádí, že jen týden poté byl organizován celoněmecký bojkot židovských obchodů a podniků, před nimi stály stráže, aby návštěvníky zastrašovaly. Byly páleny knihy a vše vyvrcholilo tzv. Křišťálovou nocí. Jak Bartel (2006) píše, 9. a 10. listopadu 1938 byly židovské obchody a synagogy vypáleny a 30 000 Židů odvečeno do koncentračních táborů. Po napadení Polska potom byli Židé, kterých tam žilo velké množství, vydáni Hitlerově z vůli na milost a nemilost.

Hitler, ještě, než se stal kancléřem, věřil, že existuje nadčlověk, Árijec, rasově čistý. Jeho plán „očistění“ měl za cíl získat životní prostor pro Árijce v dalších zemích, všichni ostatní museli být vysídleni nebo odstraněni. Podle Fogelmanové (2000) byl rasismus obsažen v samotném jádru nacistické teorie. Hitlerovy Norimberské zákony pak označovaly Židy nikoliv jako náboženskou skupinu, ale jako rasu. Za Žida byl považován každý, kdo měl alespoň jednoho židovského prarodiče.

Toto myšlení nacházelo i podporu veřejnosti, neboť Hitler plánovitě podával obraz Židů jako podlidí, propagandisté je líčili jako lidi druhé kategorie. Dle Hausera a Janáčové (2020) Říšské ministerstvo propagandy vkládalo do demagogicky zkreslených filmových týdeníků jejich negativní stereotypní obraz. Židé byli líčeni jako zaostalí a chudobní venkované v ošuntělých kaftanech a s tradičními pejzy známí už ze zdánlivě neškodných meziválečných karikatur. Jak píše Snyder (2015) zdůrazňován byl jejich negativní vztah k práci a bylo popisováno, jak se naučí opravdové práci. Nacistická propaganda se tak snažila vyvolat v divácích a čtenářích pocit nadřazenosti a zadostiučinění z vítězství nad „nepřátelskou rasou“.

Podle Bartela (2006) je definovaly jako ty, kteří jsou zodpovědní za strádání německého národa, ty, kteří se přiživují na společnosti a oslabují ji. Postupně jim bylo zakázáno vlastnit majetek, provozovat praxi, navštěvovat veřejné školy a v době druhé světové války byli vyhnáni ze svých domovů. Všem bylo odňato občanství, manželství a mimomanželské styky mezi nimi byly zakázány, trestaly se vězením. Po Křišťálové noci podle Emmerta (2018) chtěla velká část Židů z Německa odejít, ale zjistili, že je žádný stát nechce. Bez pomoci se pak ocitli v pasti. Byli svázeni do přeplněných ghatt a odtud do koncentračních táborů.

Fogelmanová (2000) uvádí, že zpočátku byla ghetta otevřená, později začali pohyb nacisté přísně kontrolovat. Lidé museli mít propustky a byli prohledáváni, zda nepronášejí kontraband. Největší takové ghetto bylo ve Varšavě, kde bylo stěsnáno půl milionu obyvatel ve stovce obytných bloků. Od října 1941 hrozil trest smrti každému, kdo takové ghetto opustí a také osobám, které jim poskytnou úkryt.

Podle Fogelmanové (2000) v březnu 1942 bylo oznámeno, že Hitler dal zelenou „konečnému řešení židovské otázky“ a nacisté začali energicky organizovat transporty židů do šesti táborů smrti, především Osvětimi, dále do Belzce, Treblinky, Sobiboru, Chelмна a Majdanku.

Dle Moulise a Cílka „*nebylo cílem vzniku a funkce koncentračních táborů izolace skutečných či potenciálních nepřátel... Cíl bylo zlomení člověka, popření veškerého člověčenství.*“ (Moulis, Cílek, 2005, s. 17) Mezi vězni byli i ortodoxní Židé, z nichž někteří Hitlera považovali za dva tisíce let vyhlášeného Mesiáše, který shromáždí Židy v táborech jako v náhradní zemi za zemi zaslíbenou. Jak píše Adler (2006) ortodoxní Židé se navíc vyznačovali smířenou mentalitou, odporem vůči jakémukoliv násilí, měli vůli k odporu zlomenou historickými pogromy a ghetty. Arnošt Lustig řekl: „*Můžeš mě klidně zařadit mezi lidi, kteří tím, že odmítají zabít, se vlastně dobrovolně hlásí, aby je zabili. Tím, že nezabiju, jsem sám sobě zabijákem. I když je to dobrovolnost, z které je mi na zvracení.*“ (Kouba, Lustig, 1999, s. 37)

Obr. 2 Evakuační transport do Terezína (inv. č. A 7061)

Zdroj: *Databáze sbírek dokumentačního oddělení Památníku Terezín (2022)*

3.3.2 Historie holokaustu za druhé světové války

První tábory se začaly stavět po Hitlerově jmenování říšským kancléřem v roce 1933 v Dachau v Německu za účelem uvěznění odpůrců režimu. Jak uvádí Hernández (2011) perzekuce Židů v té době vycházela z potřeby označit nepřítele, na kterého by šlo svalit vinu za problémy. Začaly vznikat další tábory Sachsenhausen, Buchenwald, Mauthausen a Ravensbrück. Až od roku 1938 téměř všichni vězni byli Němci. Po začátku války a s okupací nových území přibývaly další tábory kromě Židů i pro příslušníky jiných skupin, např. cikány a homosexuály.

Hernández (2011) popisuje, že nejhroznější byla snaha o naprostou likvidaci příslušníků jiných etnik a odpůrců nacismu, nešlo jen o to, zbavit je svobody. Přelomem v masovém vraždění byla nutnost nalézt řešení pro větší výkonnost, protože střílení obětí či jiné brutální metody nebyly dostatečně rychlé. Měla být vynalezena metoda pro rychlý a

spolehlivý způsob vyhlazování celých národů (holokaust). Podle Snydera (2015) po Hitlerově rozhodnutí „vyselektovat“ všechny evropské Židy (skoro 11 milionů lidí) došlo na začátku roku 1942 ke vzniku táborů téměř výlučně vyhlazovacích, určených pro rychlou likvidaci co největšího počtu lidí v co nejkratším možném čase. Takové tábory se nacházely na území dnešního Polska a byly zřízeny v rámci tzv. akce Reinhard. Zavedením metody usmrcování pomocí Cyklonu B pak bylo dosaženo zabítí až více než dvaceti tisíc lidí denně. Hernández (2011) uvádí, že tak bylo v průběhu druhé světové války zavražděno něco mezi pěti až šesti miliony Židů.

Podle Hernández (2011) hlavní vinu za tyto hrůzné skutečnosti nese zcela určitě Hitler, jeho velitelé a nacističtí důstojníci a vůbec celá nacistická mašinerie, ale nelze zapomínat, že samotnými nositeli výkonu tohoto hromadného vraždění byli „obyčejní lidé.“ Podle Drbohlava (2015) masové vraždy mají pravděpodobně evoluční kořeny, kdy mohly mít pro skupiny soutěžící o životní prostor a zdroje adaptivní význam. Jednou z hnacích sil byla kooperace s příslušníky vlastní skupiny a nepřátelství ke skupinám jiným. S nástupem osvícenství a určením lidských práv je masové vraždění jako sociální norma odmítáno. V civilizovaném světě dle Störiga (2000) již neplatila Machiavelliho zásada, že lidi musíme zahrnout laskavostí nebo je zničit, že za malá příkoří se oběti mohou mstít, z hrobu se nemstí nikdo. Z tohoto pojetí civilizace však Hitler a jeho přívrženci naprosto vystoupili.

Kromě vyloženě psychopatických osobností, kteří se stanou masovými vrahy i v míru, je pachatelem válečných masových vražd „normální člověk“, který se v míru opět stává běžným občanem. Drbohlav (2015) zmiňuje, že jeden z nejsadističtějších dozorců v koncentračním táboře byl po válce zatčen, když pracoval jako ošetřovatel a k pacientům se choval velmi laskavě, nazývali ho tátou. Co se děje v hlavách takových „normálních“ lidí je předmětem různých teorií a experimentů. Fogelmanová (2000) uvádí, že ty ukázaly, že obyčejní lidé prostě plnící jen zadané úkoly se mohou stát činiteli naprosto devastujících procesů.

Jak píše Moulis a Cílek: „Zapomeňte, že jste byli lidmi. Tuto myšlenku se pokoušeli vnútit věznilé bezbranným obětem... Právo nazývat se lidmi však ztratili ti, kteří se v koncentračních táborech stali vědomými služebníky zla.“ (Moulis, Cílek, 2005, s. 8)

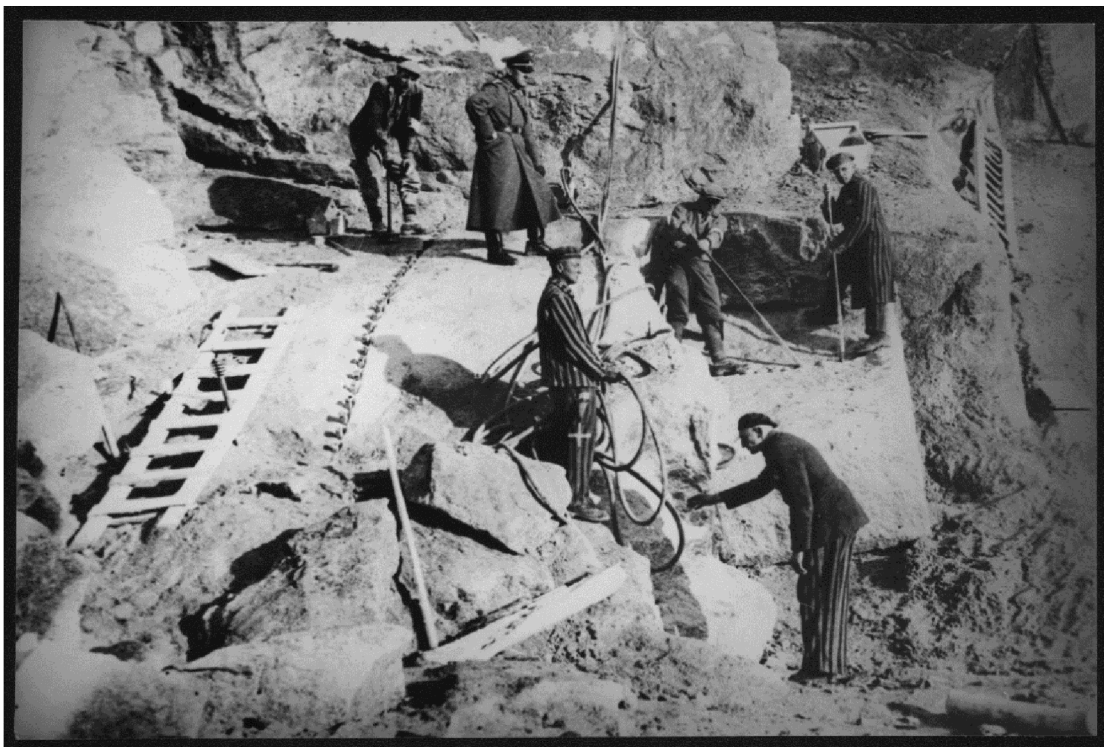
3.3.3 Koncentrační tábory na území dnešní České republiky

První koncentrační tábory se objevily v Německu a systém koncentračních táborů začal velmi brzy vytvářet stát ve státě a jak uvádí Padevět (2018), začal naplňovat zcestné myšlenky o novém světovém řádu a vyčištění od podřadných ras. Cílem bylo ponížit, izolovat, využít a zabít. V naší republice se nacházelo několik desítek míst, kde lidé trpěli kvůli svému náboženství, původu či přesvědčení.

Jejich nejtemnější podobu ztělesňují tábory vyhlazovací. Žádný takový na území České republiky nebyl, i když např. tábor v Litoměřicích se jim téměř vyrovnal. Jak popisuje Padevět (2018) pobočný Tábor KT Flossenbürg (Bavorsko u Českých hranic) byl největším na území České republiky. Byl založen v březnu 1944 příchodem 500 vězňů z Terezína a následovaly další transporty z Birkenau, Dachau a Buchenwaldu.

Byla tam zavedena nová forma teroru pod heslem „Vernichtung durch Arbeit“ (likvidace prací). Jak zmiňuje Emmert (2018), vězňové zde museli velmi tvrdě pracovat, aniž by za to dostávali odpovídající stravu a zdravotní péči, spali i pracovali v jednom oděvu, většina neměla ani slavníky či deky, spali pod papírovými pytlí. Za každý přestupek byli podle Padevěta (2018) nelítostně trestáni. Mrtví byli nejprve vození do krematoria v Ústí nad Labem, potom spalováni v pecích v Terezíně, následně přímo v táboře a ke konci války byla těla pohřbívána do protitankových příkopů.

Obr. 3 KT Flossenbürg – práce v kamenolomu (inv. č. A 5181)

Zdroj: Databáze sbírek dokumentačního oddělení Památníku Terezín (2022)

Dle Padevěta (2018) většina vězňů v táboře pracovala na budování rozsáhlého podzemního komplexu Richard pod vrchem Radobýl. Tábořem Richard prošlo 18 000 vězňů a 4 500 zde zahynulo. Existence tábora je připomínána v expozici Malé pevnosti Terezín.

Tento pracovní tábor měl několik poboček, a jak uvádí Terezínské listy (2021), klíčová v systému těchto pobočných táborů a pracovních skupin byla pobočka koncentračního tábora Flossenbürg v západočeském Holýšově. Zřízena byla v dubnu 1944 v souvislosti s aktivitami firmy Metallwerke Holleischen GmbH, která v Holýšově realizovala rozsáhlou zbrojní výrobu. Jak píše Emmert (2018) pobočný tábor sloužil jako rezervoár pracovních sil, podstatná byla ale také jeho role výcvikového střediska pro dozorkyně flossenbüřských poboček a v závěrečném období také sběrného tábora pro vězně transportované z jiných pobočných táborů. Podle Terezínských listů (2021) obětem tábora je v Holýšově v poválečných desetiletích věnována velmi intenzivní pietní

pozornost, proto ho lze dnes považovat za jednu z nejdůkladněji vzpomínkově ošetřených poboček koncentračního tábora Flossenbürg.

3.3.4 Genius loci

Genius loci je obecně chápán jako autentická a pro to místo specifická atmosféra, která má nepochybně vliv na emoce a prožívání návštěvníka, zároveň však vzniká, existuje a je přenášena právě jeho prostřednictvím a díky jeho vnímání. Podle Štyrského a Šípka (2008) jde o začleňování navštíveného místa do duševního a hodnotového žebříčku, který má kromě informační stránky také svou neoddělitelnou dimenzi zážitkovou a emocionální.

V římské mytologii genius loci znamenal strážného ducha, bájnou ochranou moc či sílu zobrazovanou jako okřídlenou bytost. V současnosti je tento pojem chápán přeneseně jako duch, atmosféra určitého místa. Dle Norberg-Schulze (1994) je místo prostor, který má jasně určený význam a genius loci je konkrétní skutečnost, se kterou se jedinec setká a vyrovnává se s ní. Není určena sociálními či ekonomickými podmínkami, ty tvoří jen rámeček, duch místa má hlubší kořeny. Zatímco prostor je trojrozměrná realita, duch místa v tomto smyslu označuje celkovou atmosféru.

V této práci je genius loci popisován v souvislosti s temnou turistikou. Ale je v podstatě lhostejné, zda se jedná o místo, kde se staly tragické a temné události s negativním dopadem na kus dějin, zda jde o tragédie jednotlivců, nebo zda jde naopak o místa nabitá pozitivní energií. Místa obestřená tajemstvím a zvláštními událostmi lákají návštěvníky od nepaměti.

Oproti jiným rekreačním aktivitám, má návštěva temných míst pouze malou návaznost na aktivitu, je orientována na prostředí. Terežín tak má pro návštěvníka hodnotu jak historickou, tj. hodnotu samotných budov jako historických objektů, tak i v podobě atmosféry, která vznikla pod vlivem pozdějších událostí. Podle Norberg-Schulze (1994) tak dochází ke smíšení různých kombinací faktorů, které se podílejí na zrodu genia loci a

atmosféry místa. Památníky holokaustu mají atmosféru velmi ponurou. Na základě vlastního pozorování a zkušenosti z návštěvy Terezína a Osvětí, jako by na všem ležela těžká deka utrpení.

Genius loci je něco neuchopitelného, silnějšího než např. ráz krajiny, je způsobeno něčím, co neumíme definovat. Může to být zdánlivě jen prchavý či individuální pocit, přitom je to v případě temných památek jeden z nejsilnějších elementů, který láká návštěvníky právě na taková místa, často aniž by si uvědomili, že jde o temnou turistiku, jak zmiňuje Jakubíková (2012).

Obr. 4 Dobová pohlednice Terezína – náměstí (inv. č. A 12209/20)

Zdroj: Databáze sbírek dokumentačního oddělení Památníku Terezín (2022)

Neznámá autorka rodinného tábora v Osvětimi:
*„Schýlen kříž a puklá helma,
vyprahlou zem děšť neskropí.
V tom hrobě pod sesutou věží
jak cizí, v cizí zemi leží
zabité mládí Evropy.“*

4 Praktická část

4.1 Terezín

Asi nejznámější památník nacistického teroru u nás je Terezín. V Malé pevnosti byla zřízena v červnu 1940 věznice pražského gestapa. V souladu s některými údaji podle Moulise a Cílka (2005) žilo na území Československé republiky v březnu 1939 asi 206 000 občanů, které nacistické Norimberské zákony považovaly za Židy. Hned na začátku druhé světové války bylo dáváno najevo, že s přílišným židovským vlivem se bude třeba vypořádat a od podzimu 1939 začaly transporty. A jak popisuje Cílek (2015) do konce listopadu opustilo protektorát 5 000 osob, z nichž přežilo jen 261. Poté padlo rozhodnutí o vhodnosti kasárenského města Terezína ke koncentraci Židů.

Terezín byl dle Adlera (2006) založen jako pevnost již Josefem II. a měl sloužit jako obrana proti vpádu cizích vojsk, zejména Prusů, do vnitrozemí Čech. Díky rychlému vývoji vojenské strategie však nebyla nikdy vojensky využita a po uzavření příměří mezi Rakouskem-Uherskem a Německem jí zůstal statut posádkového města. Tvoří ho malá a hlavní pevnost, které jsou obehnány hradbami ve tvaru hvězdy. Od počátku zde bylo umístěno politické a vojenské vězení. Byl v ní vězněn i atentátník na Františka Ferdinanda d'Este v otřesných podmínkách na samotce.

V letech 1941-1945 se Malá pevnost změnila v židovské ghetto. Původně mělo sloužit jako sběrný a průchozí tábor pro Židy z území protektorátu, později tam však byli dopravováni i Židé z jiných zemí. Podle Emmerta (2018) byl Terezín zvolen jako bývalá pevnost s množstvím kasáren, s obrannými valy a dobrým přístupem po železnici. Navíc tam již fungovala věznice pražského gestapa. Později poblíž vznikla i pobočka

Flossenbürg. Podle Padevěta (2018) v listopadu 1941 bylo ve městě založeno ghetto a z něho pak byly vypravovány transporty do koncentračních a vyhlazovacích táborů na východě, a to především v Polsku a tehdejším sovětském svazu. Od října 1942 už transporty směřovaly téměř výhradně do vyhlazovacího tábora Osvětim II. – Březinka.

V únoru 1942 se museli dle Cílka (2015) vystěhovat poslední civilní obyvatelé a město fungovalo už jen jako sběrný tábor pro Židy. Fungoval i jako starobní ghetto pro Židy z říše starší 65 let a byli sem deportováni také „prominenti“, tj. váleční invalidé, vědci a významné osobnosti, jak uvádí Emmert (2018). Rok po zřízení ghetta ve městě, které dřív mělo 3 500 obyvatel, zde žilo více než 50 000 lidí. Prakticky sem postupně byli dopraveni všichni Židé z českých zemí.

Podle Moulise a Cílka (2005) se od druhé poloviny roku 1942 stal Terezín vynuceným domovem i Židům z Německa, Rakouska, později i dalších zemí, Nizozemska, Dánska, Slovenska a Maďarska. Terezín nabýval podoby průchozího tábora pro transporty smrti do vyhlazovacích táborů. Se svými rodiči sem byly dopravovány i děti. V Terezíně se jich také 207 narodilo, ale přežilo jen 25.

Obr. 5 Ulice ghetta – Rathausgasse s vězni (inv. č. A 7532)

Zdroj: *Databáze sbírek dokumentačního oddělení Památníku Terezín (2022)*

Emmert (2018) zmiňuje, že přeplněnost tábora a nezajištění základních hygienických standardů mělo za následek vznik epidemií a vysokou úmrtnost. Přeplněnost řešila komandatura SS zvyšováním počtu transportů. I v Terezíně, jako v jiných ghettech, fungovala tzv. samospráva, v jejímž čele stál židovský starší a Rada starších. Jak píše Padevět (2018) k jejich tragické roli patřilo sestavování transportních seznamů, kdy museli naplňovat předepsané kvóty. Na podzim 1944 však seznamy již připravovali členové SS sami a poslali s nimi na smrt i skoro všechny členy židovské samosprávy.

Obr. 6 Velitel ghetta Karl Rahm – věznice v Litoměřicích (inv. č. A 1064)

Zdroj: *Databáze sbírek dokumentačního oddělení Památníku Terezín (2022)*

Podle Moulise a Cílka (2005) když začali nacisté prohrávat, snažili se namluvit světu, že pověsti o likvidaci Židů v třetí říši jsou jen výmysl. V létě roku 1943 se v terezínském ghettu uskutečnila návštěva delegace výboru Červeného kříže. Předcházela tomu rozsáhlá úprava, zkrášlování, budování kaváren, dětských hřišť a vydání milionů bezcenných ghetto korun. Delegace se tím nechala až tristně snadno ošálit a vedoucí delegace vydal obdivné vyjádření o městu žijícím téměř normálně.

Obr. 7 Jidelníček vyvěšovaný v ghettu – celodenní strava (inv. č. A 4431)

Zdroj: Databáze sbírek dokumentačního oddělení Památníku Terezín (2022)

Zájem o Terezín však přeci něco kladného přinesl. Jak uvádí Emmert (2018) byl vypraven další transport do Birkenau a došlo k založení tzv. „rodinného tábora“, kde byly podmínky o něco lidštější. Důvodem bylo, aby v případě zájmu dalších světových představitelů jej bylo možno ukázat. Jak však začala být situace pro Němce nepříznivější, padlo rozhodnutí rodinný tábor zrušit a vyřešit jediným způsobem. V noci z 8. na 9. dubna 1944 v osvětimských komorách zemřelo 3 792 židovských mužů, žen a dětí z Čech a Moravy z rodinného tábora, což byla největší hromadná vražda našich občanů za okupace.

Také v červnu 1944 dle Emmerta (2018) proběhla návštěva Červeného kříže, dokonce byl natočen propagandistický film. Vzápětí poté byl Terezín téměř vylidněn, muže poslali do Osvětimi a ženám bylo nabídnuto, že mohou odjet za nimi i s dětmi. V Terezíně tak zůstalo jen 11 000 lidí, tábor se ovšem začal opět zaplňovat a v lednu 1945 sem začali deportovat i míšence a Židy ze smíšených manželství.

Terezín však byl podle Hoškové-Weissové (2020) i nadále jen přestupní stanicí, transporty dál odjížděly do vyhlazovacích táborů a v souladu s plánem konečného řešení měli být i teď všichni odtud odjíždějící Židé odsouzeni k smrti. Staří lidé a děti neměli šanci, odcházeli rovnou do plynu. Z celkového počtu 7590 terezínských dětí jich přežilo jen 242. V dubnu 1945 podle Emmerta (2018) došlo opět ke zkrášlovací akci a proběhla další návštěva MVČK, 5. května opustil tábor poslední muž SS a 8. května dorazily oddíly sovětské armády.

Jak uvádí Moulis a Cílek (2005), z Osvětimi se podařilo v dubnu 1944 uprchnout společně s rumunským dozorcem Viktorem Pestekem českému Židovi Vítězslavu Ledererovi. Tomu se opakovaně podařilo proniknout do terezínského ghetta, aby zdejšími obyvatelům sdělil zprávy o likvidaci Židů v Osvětimi. Málokdo mu však uvěřil, většina i myslela, že se pomátl a raději věřila, že odsuny na východ jsou opravdu částí osídlovacího programu. Lederer se po neúspěchu pokusil informovat zahraničí a poslal zprávu o Osvětimi a Terezíně Mezinárodnímu výboru Červeného kříže, která však údajně nedošla.

Obr. 8 Průvod vězňů do Terezína – po silnici od Bohušovic (inv. č. A 7062)

Zdroj: *Databáze sbírek dokumentačního oddělení Památníku Terezín (2022)*

Jak popisuje Padevět (2018), v poslední vlně transportů od podzimu roku 1944 odjelo z ghetta 18 500 osob, z nichž holokaust přežilo jen 1 500. Terezínem prošlo asi 168 000 českých Židů, z nich 35 000 zemřelo přímo v Terezíně a 83 000 po deportaci.

Jako nejvýznamnější česká upomínka na období druhé světové války má nejvyšší návštěvnost z temných památek právě Terezín, a to především tzv. Malá pevnost – východní opevnění, které sloužilo v době války jako věznice pražského gestapa. Na ni pak navazuje hřbitov, který sloužil k pohřbívání zejména popravených vězňů. Velmi navštěvované jsou také další objekty zaměřené na židovské ghetto, které tehdy vzniklo v celém městě – Muzeum ghetta, Magdeburská kasárna nebo Krematorium (Strategie Terezín 2030, 2019).

Tab. 3 Celková návštěvnost objektů provozovaných sdružením Terezín:

Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018
22 518 osob	24 357 osob	26 000 osob
z toho 1 260 studentů a žáků	z toho 970 studentů a žáků	z toho 1 036 studentů a žáků

Zdroj: Převzato ze Strategie Terezín 2030 (2019)

Žebříčky návštěvnosti z posledních let nejsou v této práci uvedeny kvůli jejich zkreslení, neboť je výrazně ovlivnila pandemie koronaviru, kdy byla vyhledávána turistická místa především s pobytem ve venkovních prostorách a některé památky, muzea a místa piety byly uzavřené.

4.1.1 Dnešní podoba památníku Terezín

Na základě zkušenosti z osobní návštěvy památníku se Terezín v současné době skládá přibližně z 12 monumentálních částí, které můžeme poznat rovněž jako návštěvníci původní vojenské pevnosti.

Snad nejznámější částí je Malá pevnost, kde se nachází někdejší policejní káznice gestapa, která fungovala ovšem nejen pro obyvatele ghetta, ale obecně pro odpůrce nacismu nebo nepřátelé třetí říše. Její autentické prostředí vyniká také výstavou dochovaných výtvarných kreseb, které vznikly právě rukou tamních vězňů během války. V Terezíně započala svou kariéru dokonce i přeživší a známá akademická malířka Helga Hošková-Weissová, která zde na přání tatínka „Maluj, co vidíš“ namalovala mnoho obrázků ukazujících všední život v táboře (Hošková-Weissová, 2020).

Obr. 9 Hlavní vstupní brána do Malé pevnosti – vnitřní pohled (inv. č. A 2014)

Zdroj: *Databáze sbírek dokumentačního oddělení Památníku Terezín (2022)*

Dalším z významných a hojně navštěvovaných míst je bývalá Magdeburská kasárna, kde se nacházelo sídlo Rady starších, tzn. židovské samosprávy a divadlo. V tomto divadle měla roku 1943 premiéru dětská opera Brundibár, která se pro její příběh o pohádce s dobrým koncem stala velmi oblíbenou, a tak se s velkým nadšením hrála v Terezíně ještě asi padesátkrát do odjezdu posledních transportů, a jak jsem již zmiňovala díky povaze jejího příběhu na ní mnoho pamětníků vzpomíná dodnes. Mimo jiné, zde návštěvníky jistě překvapí i napodobenina hromadné vězeňské ubikace či ostatní dobové expozice zaměřené na každodenní umělecké aktivity v ghettu, které pomáhaly lidem přežít i v těch nejtěžších chvílích.

Co ještě stojí za to vidět je Židovská modlitebna, která se nachází v jedné z bývalých hospodářských budov v Terezíně. Tento prostor byl vyhraněn vězňům z ghetta jako místo k bohoslužbám vynikající především svou výzdobou. Nad modlitebnou můžeme najít zbytky komůrek, které se nacházely na půdách domů a byly přetvářeny na nouzové bydlení pro vězně, jednalo se o tzv. mansardy, které poskytovaly alespoň trochu soukromí, přestože byly velmi malé. Návštěvníci si tak mohou udělat další představu o tom, jak se zde za dob okupace žilo.

V části dřívějšího opevnění Terezína se nachází Kolumbárium, kde byly uloženy ostatky zpopelněných mrtvých v ghettu a věznicí v Malé pevnosti. První zde nabízenou expozicí je Pamětní síň a druhou expozicí, která se situuje přímo v Kolumbáriu, je replika ukládání uren. Vedle Kolumbária rovněž v bývalém opevnění vznikly ve 20. století obřadní místnosti a ústřední márnice. Zde byly oběti z Terezína připravovány k rozloučení a poslednímu odpočinku.

Velmi působivá je také prohlídka Krematoria, které bylo vybudováno samotnými vězni přímo za hradbami Terezína. Jeho provoz byl zahájen zhruba po Heydrichiádě a do konce války zpopelňovalo na tisíce mrtvých hlavně z ghetta, z věznice v Malé pevnosti a z litoměřického koncentračního tábora. Dnes v něm můžeme vidět hned několik zachovaných pecí, pitevnu nebo místnost pro vykládání mrtvých z rakví.

Obr. 10 Dobová pohlednice Terezína – Krematorium (inv. č. A 12209/16)

Zdroj: Databáze sbírek dokumentačního oddělení Památníku Terezín (2022)

Tab. 4 Počet běžných tuzemských návštěvníků Památníku Terezín v r. 2017:

Celkový počet návštěvníků Malé pevnosti	274 992
z toho cizinci, včetně mládeže	206 247
z toho mládež ČR	34 642
tuzemští návštěvníci, mimo mládež	34 104

Zdroj: Převzato ze Strategie Terezín 2030 (2019)

4.2 Odpovědi na otázky položené pracovníkům Památníku Terezín

Jde jednak o Stanislava Ladu, vedoucího oddělení vnějších vztahů a marketingu, tiskového mluvčího Památníku a Malé pevnosti Terezín, a jednak o Jana Špringla, vedoucího vzdělávacího oddělení Památníku Terezín a všeho spojeného s vedením a provozem. Otázky jim byly položeny písemně po domluvě, odpovědi byly zaslány na email.

Z rozhovoru s nimi i z jejich písemného vyjádření k první části otázek je vidět hluboké zaujetí věcí, celoživotní snaha vzdělávat se a zvyšovat povědomí lidí o Terezíně. Ten je českou nejtemnější památkou a vyznačuje se vysokou návštěvností po celý rok, a to nejen turistů z České republiky, ale také návštěvníků jiných národností. Přístup zaměstnanců Památníku Terezín k jeho propagaci a holokaustu je tedy velmi důležitý, stejně jako znalost několika jazyků.

Stanislav Lada na úvod uvedl, že v Terezíně pracuje od roku 1999, začínal tam jako průvodce, jeho znalost místa je tedy na vysoké úrovni. Rozhodl se pro tuto práci víceméně náhodně, nicméně předpoklady měl díky zájmu o jazyky, historii a veřejnou sféru. Zájem o problematiku narůstal v průběhu plynutí doby. Jeho práce je pro něho určitě i koníčkem, už jako průvodce ho bavila práce s lidmi. Setkává se se zahraničními návštěvníky, významnými lidmi i přeživšími holokaustu. Jeho práce má vliv i na zvýšenou citlivost na otázky lidských práv a následků totalitních režimů, na fungování společnosti, s dopadem na mezinárodní společenství.

Jan Špringl uvedl, že v památníku pracuje od roku 2005, přivedl ho k tomu zájem o téma druhé světové války a předchozí odborná specializace na období protektorátu, pedagogická i badatelská zkušenost. Svojí práci chápe jako morální nutnost připomínat děje spojené s nacismem a podílet se na snaze zamezit podobným tendencím v současnosti i budoucnosti. Do jisté míry chápe svou práci jako koníček, zejména její rozmanitost, kdy se jedná o činnost pedagogickou, administrativní a někdy i badatelskou.

Pokud jde o *genius loci*, popisují ho oba dotazovaní jako něco abstraktního, co v sobě nese nějaké místo, zároveň se v tom odráží i projekce vlastních pocitů k určitému místu na základě našich znalostí o jeho historii. Místo má svou vlastní paměť, svou energii, kterou mohou někteří jedinci cítit. Autorka sama pocítila při návštěvě Terezína sílu dojmů, které památník přináší. Zemřelo tam tolik lidí, že se dojem ze smrti a strach z ní spíše ztrácí, velmi silný je však pocit z Terezína jako místa utrpení, věznění, týrání a bezvýchodnosti situace. Je těžké říci, nakolik je to skutečně *genius loci*, jak se vnímání určité atmosféry místa nazývá, nebo jestli je to výsledek očekávání něčeho hrozného, temného, co vyplynulo z kruté historie místa. Proto se autorka ztotožňuje s názory pana Lady i Špringla.

K pojmu *dark turismus* v souvislosti s místy jako je např. Terezín či Osvětim Stanislav Lada uvedl, že se o něm hovoří, ale považuje ho spíš za marketingovou nálepku, škatulku pro místa, kde se v minulosti stalo něco temného, hrozného a nešťastného. Určitou část společnosti to přitahuje, fascinuje. Navštívil i jiná temná místa, třeba místa bitev, a také nacistické tábory podobné památníku v Terezíně. Zaujala ho na nich zejména atmosféra, hodně o nich ví, a tak si dovede živě představit, co se v oněch místech odehrávalo. Jan Špringl uvedl, že cestování po historických a památných místech v žádném případě nevnímá jako *dark turismus*, neboť to je pojem se specifickým významem, který odráží hlavně motivace návštěvy. Stejně jako jim, ani autorce nepřipadá šťastné řadit místa holokaustu pod pojem *dark turismus*, protože motivací návštěvníků není jen nasávat atmosféru místa, ukojit zvědavost, ale pro mnoho z nich jsou tam motivy osobní, když tam měli své příbuzné, motivy poznávací, když řada návštěvníků jsou žáci a studenti různých škol, nebo je motivací touha po poznání historie.

Dále Stanislav Lada popsal význam slova holokaust jako systematické ničení, likvidaci, genocidu určité skupiny obyvatel na základě jejich příslušnosti k ní. Nejčastěji se používá židovský holokaust, ale hovoří se také o romském holokaustu. Jan Špringl uvedl, že se jedná původně o pojem náboženský (z řečtiny) a znamená zápalná oběť. Dnešní definice podle International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA) je, že je to pronásledování a vyvražďování Židů v průběhu druhé světové války.

Oba dotazovaní shodně považují za samozřejmé, že je třeba v dnešní době o holokaustu mluvit. Jde o jednu z největších genocid, která navíc proběhla v evropském nota bene civilizovaném prostředí. Je to extrémní důsledek určitých jevů ve společnosti a není to nic, co by se už nemohlo opakovat. Je k ní dostatek dokumentace a skrze analýzu příčin holokaustu a příběhů s ním spojených se můžeme dozvědět mnoho i o dnešku, přičemž se skrze toto poznání můžeme snažit o pozitivní změnu naší současnosti. Stanislav Lada jako poslední příklad genocidy uvedl Rwandu, ale jiný současný případ tak rozsáhlého vraždění skupiny obyvatel si nepamatuje. Taková historie se podle něho může opakovat. Propaganda je mocná věc a dovedla by ovlivnit názor lidí směrem k podobnému extrému. Je potřeba se na příkladu z druhé světové války poučit, co by se mohlo stát, kdyby určití lidé a určité názory ve společnosti převládly a získaly prostor. Prostřednictvím znalostí o holokaustu se můžeme snažit o předcházení možných budoucích podobných tendencí. Je třeba připomínat oběti této genocidy a uchovávat jejich památku, mluvit o ní, aby nedostali prostor jeho popírači, jejichž tendence budou v budoucnosti pravděpodobně vzrůstat. Také současné dění ve východní Evropě dává jeho slovům za pravdu a ukazuje, jak křehká je civilizace a jak málo stačí, aby někteří v podstatě normální lidé začali dělat pod tlakem okolností věci, o kterých by dříve nevěřili, že jsou jich schopni.

Stanislav Lada viděl velké množství filmů a dokumentů s podobnou tematikou, pár jich vyjmenoval – Schindlerův seznam, Transport z ráje, Útěk ze Sobiboru, Poslední motýl, Šedá zóna, Modlitba pro Kateřinu Horowitzovou, Odsun, Chlapec v pruhovaném pyžamu, Život za život – Maxmilian Kolbe, Eichmann, Jdi a dívej se a další, dokumenty Zapomenuté transporty, Šoa, a jiné. Doporučuje je neustále známým, přátelům i dalším lidem, a to pro svůj osobní zájem i v rámci své práce. Jan Špringl z hraných filmů nejvíce oceňuje československou tvorbu do začátku devadesátých let 20. století, kdy ještě tvořili filmaři, kteří druhou světovou válku zažili. Pro rozvíjení empatie jsou ze vzdělávacího hlediska (nikoliv faktograficky) pro něho důležité Kachyňovy filmy na motivy Oty Pavla. Z dokumentárních filmů Lanzmannovy snímky Šoa a Un vivant qui passe.

Na některé z těchto děl je však třeba hledět jako na uměleckou tvorbu ovlivněnou i osobními preferencemi autora. Příběh může mít k realitě daleko a někde může být skutečnost příkrášlena, případně změněna. Např. ve filmu Chlapec v pruhovaném pyžamu

je nereálné přátelství mezi malým židovským vězněným chlapcem a synem velitele tábora. Také zobrazení pořádání divadla, koncertů, zobrazení hudebního souboru vzniklého v Terezíně může navodit dojem, že tam vlastně nebylo tak zle. Je proto třeba brát příběhy zobrazené ve filmech často s rezervou jako přizpůsobení skutečnosti uměleckému ztvárnění v zájmu příběhu.

Ve svém dalším vyjádření se Stanislav Lada zmiňuje o tom, že ve volném čase a v rámci práce navštívil i další podobné památníky holokaustu – Osvětim, Majdanek, Treblinka, Sobibor, Belzec, Gross Rosen, např. v Osvětimi spravují národní českou expozici. Jan Špringl tato místa navštívil především pracovně a z profesního zájmu. Stanislav Lada měl pocity po jejich návštěvě stísněné, stejné, jaké prožívají návštěvníci v Terezíně, kde je on sám již tolik nevnímá, protože je na to místo zvyklý. Nejvíce ho zaujala určitě Osvětim, uvedl, že ta rozloha Birkenau je dechberoucí a naprosto ohromující, otřesná, nepředstavitelná. S tím lze souhlasit, ale podle vlastní zkušenosti by kromě monstróznosti tohoto tábora smrti mohl být označen za více deprimující právě Terezín. To může být ovlivněno rodinnou zkušeností. Jan Špringl v rovině osobní pocity po návštěvě takových míst považuje za nepříjemné, nicméně vnímá emoční prožitek spojený s návštěvou takových míst jako potřebný, neboť se dozvíme něco o sobě a také nás to vede k přemýšlení nejen nad minulostí, ale i současností a budoucností. S tím samozřejmě nelze než souhlasit.

Úlohou Terezína bylo podle dotázaných sloužit jako věznice gestapa pro odpůrce nacistů nejvíce z řad politických vězňů, ghetto v Terezíně jako sběrný (internační) tábor pro židovské obyvatelstvo z protektorátu a z Německa, Dánka, Nizozemí, Rakouska, Slovenska, před jejich deportací na východ, nejvíce do Osvětimi. Existovala silná propagandistická funkce s cílem zastřít smysl ghetta a plán konečného řešení. Terezín by doporučil každému navštívit jako unikátní místo, kde se lze dozvědět o komplexnosti a obludnosti celého plánu konečného řešení. Vliv na návštěvníka má v Terezíně všechno, je to spojená nádoba. Významná je expozice v Magdeburských kasárnách, v Terezíně vzniklo unikátní množství uměleckých svědectví hrůz ghetta, obrazy, hudební díla atp., významní umělci své doby malovali realitu každodenního života.

Podle Jana Špringla, pokud hovoříme o prostoru bývalého ghetta, je Terezín město, kde se stala obrovská tragédie, a přitom tam dnes žijí lidé ve stejných místech, kde lidé trpěli, umírali a snažili se přežít či žít důstojně v rámci možností. Za nejvíce expresivní považuje návštěvu Malé pevnosti, protože se jedná o autenticky zachovalý a udržovaný prostor, jak vypadal v době druhé světové války.

Podle obou dotázaných by měl každý Terezín navštívit, a to kvůli osobnímu prožitku, který nás má vést k zamyšlení nejen nad minulostí, ale i současností a budoucností a nad sebou samými. Je třeba připomínat to období jako celek, pak to zvýší zájem lidí ve společnosti o tuto tematiku a přivede je to do Terezína. Ghetto se sice stalo minulostí, ale stopy po něm ještě dlouho budou přetrvávat a neustále mají co říci dalším generacím o pronásledování člověka člověkem. Pracovníci, kteří mají na starosti prezentaci Památníku Terezín pro povědomí veřejnosti o jeho důležitosti, dělají v rámci státní instituce, kterou Terezín je, co mohou.

4.3 Vyhodnocení dotazníkového šetření

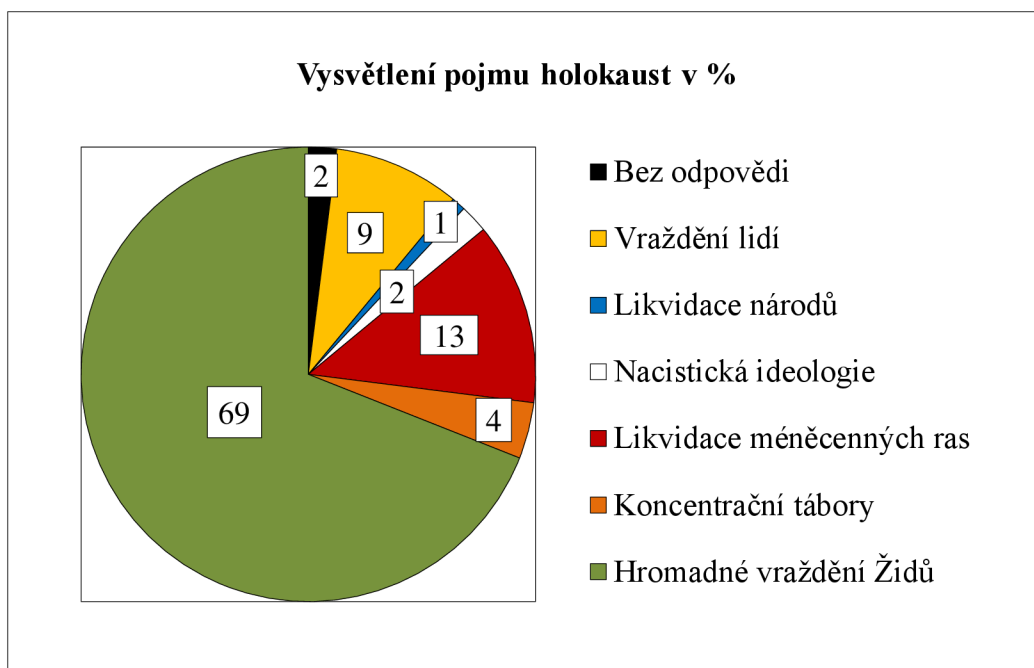
První otázky směřovaly k charakteristikám dotazovaných. Strukturu odpovídajících bezesporu ovlivnil výběr formy sběru informací – byli dotazováni přátelé a známí autorky, vyplňováno bylo přes sociální síť Facebook a většina respondentů byla z řad studujících na vysoké škole. Dotazník vyplnilo 100 respondentů, přesně 84 % žen a 16 % mužů. Ve věkovém rozmezí od 15 do 35 let jich bylo 91 % a ve věku 36-50 let jich bylo 9 %. Z toho 84 % respondentů mělo středoškolské vzdělání a 16 % vysokoškolské.

Významně větší procento žen vyplnilo dotazník zřejmě proto, že ženy jsou obecně ochotnější k odpovědím v dotazníkovém šetření. Navíc autorka práce je žena a má více přátel mezi ženami. Jestli to nějak ovlivnilo odpovědi nelze z tak malého vzorku zhodnotit, i když by to jako objekt zkoumání bylo zřejmě zajímavé. Podobně je to i s věkem dotázaných, kdy ho hodně ovlivňuje schopnost spíše mladší generace pohybovat se v prostředí sociálních sítí. I zde by bylo při větším množství dotázaných a požití jiného způsobu šíření dotazníku dobré zjistit ovlivnění odpovědí věkem dotázaných.

Další blok otázek směřoval ke znalostem pojmu dark turismus. Znala ho více než polovina dotazovaných, většina z těch, kteří odpověděli kladně, se s ním seznámila ve škole a v médiích, jen 10 % jinde. Jen 11 % ze všech dotazovaných odpovědělo, že nikdy nenavštívilo temná místa cestovního ruchu, ale i tato část se pravděpodobně do takových míst dostala, protože výprav do míst historických bitev či do středověkých hradů se účastní i školní výpravy, a např. návštěva hradních mučiren je oblíbenou částí prohlídek. Jen si nemusí uvědomovat, že šlo o návštěvu temné památky. Zde je třeba poukázat na vyjádření Jana Špringla, pracovníka Památníku Terezín, který označil pojem dark turismus jako projev vnitřní motivace návštěvníka, nikoliv za nějakou objektivní skutečnost.

Poté byly položeny otázky týkající se holokaustu. Všem odpovídajícím byl znám tento pojem, 2 % z nich na žádost o bližší vysvětlení termínu neodpověděla, z ostatních označilo holokaust za vraždění bez bližšího vysvětlení 9 % lidí, za likvidaci celých národů 1 % dotázaných, za nacionalistickou ideologii ho označila 2 % respondentů, za likvidaci menšin a méněcenných ras (genocidu) ho označilo 13 % respondentů a jako koncentrační tábory 4 % dotázaných. Zbytek, tj. 69 % pak holokaust vysvětlilo jako hromadné vraždění především Židů za druhé světové války. Tento pojem je tedy hodně znám a pravděpodobně naprostá většina dobře chápe i jeho význam.

Graf 1 Vysvětlení pojmu holokaust

Zdroj: *Vlastní šetření (2022)*

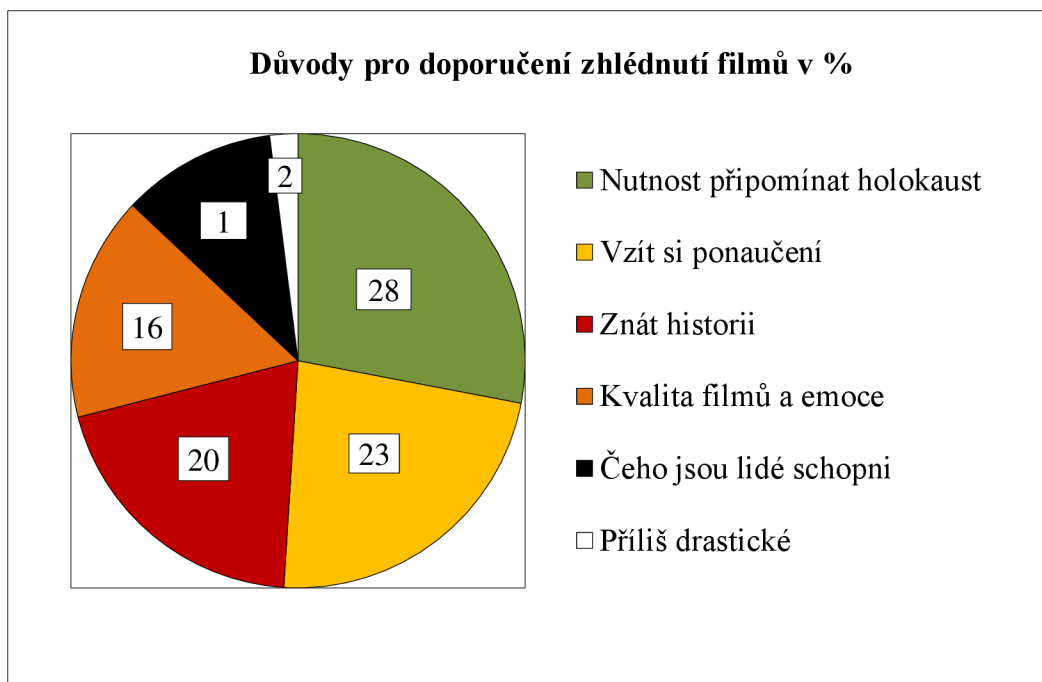
Nějaký film týkající se holokaustu vidělo 89 %. Z nich 6 % si již na název nepamatuje, 21 % vidělo jen jeden film a ostatní jich viděli víc. Nejčastěji jsou zastoupeny filmy Schindlerův seznam (28 respondentů) a Chlapec v pruhovaném pyžamu (24 respondentů), dále následují Deník Anny Frankové, Colette a různé dokumenty. Jen 7 respondentů z těch, kteří viděli o této problematice nějaký film, by ho nedoporučili svým známým. Na otázku, proč by ho doporučili ke zhlédnutí, 5 lidí neodpovědělo.

Ti, kteří by filmy s tematikou druhé světové války a holokaustu doporučili ke zhlédnutí, se dali roztrždit do 5 kategorií. Nejvíce respondentů (28 %) odpovědělo, že je důležité na téma holokaustu nezapomenout, připomínat a nepodcenit jeho význam. Hned za tím (23 %) následovala odpověď, že je třeba si z filmů vzít ponaučení, aby se takové události nikdy neopakovaly. Že je nutné znát historii, autentické události, i když se týkají kruté doby, odpovědělo 20 % dotázaných. Část respondentů (16 %) se vyjádřila čistě ke kvalitám filmů, kdy je označila za krásné, silné, reálné, vzbuzující silné emoce a poskytující velký zážitek. Poté 11 % zdůraznilo význam připomenutí toho, čeho všeho jsou lidé pod tlakem okolností schopni a 2 % respondentů označilo filmy za příliš drastické. Z tohoto přehledu je patrné, že filmy týkající se příběhů z druhé světové války,

útlaku určitých skupin obyvatel a holokaustu se těší velké oblibě a lidé je chápou většinou jako formu poučení a zobrazení historie.

Procentní rozdělení důvodů pro zhlédnutí filmů s tematikou holokaustu zobrazuje další graf.

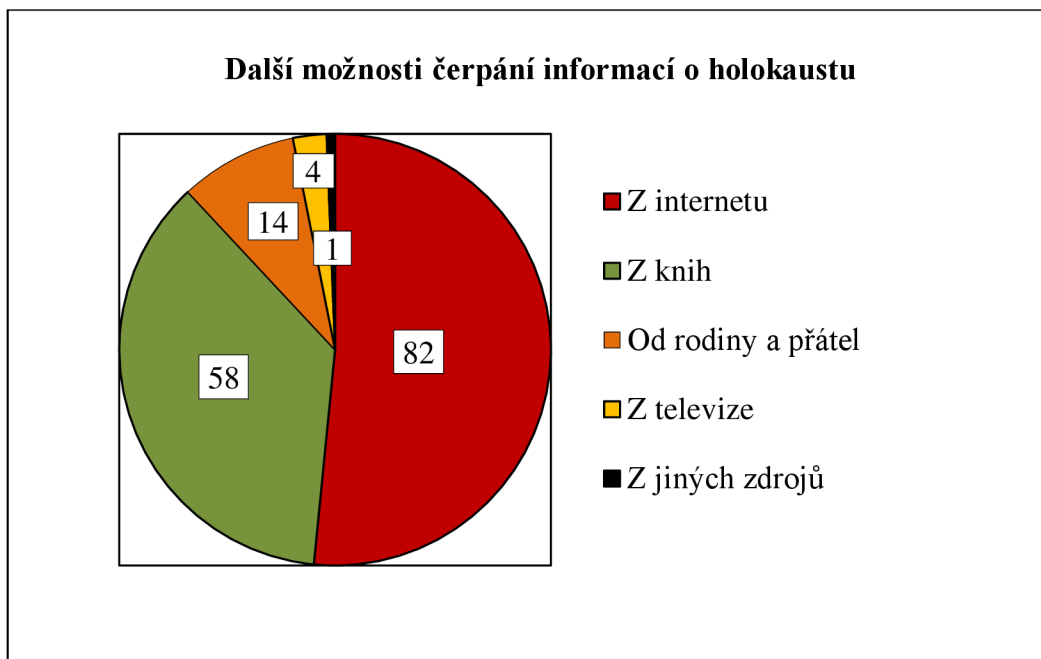
Graf 2 Důvody pro doporučení zhlédnutí filmů

Zdroj: Vlastní šetření (2022)

Následující graf pak ukazuje odpovědi na otázku, kde by o problematice holokaustu čerpali respondenti další informace (poměr není vyjádřen v procentech, neboť respondenti mohli označit více možností – čehož řada z nich využila). Jak je z grafu vidět, nejvíce informací o holokaustu by respondenti hledali na internetu, což odráží věkové složení dotazovaných a trend doby. Příjemně mě překvapilo poměrně vysoké množství respondentů čerpajících informace z knih.

Graf 3 Další možnosti čerpání informací o holokaustu

Zdroj: Vlastní šetření (2022)

Nějaký vyhlazovací a koncentrační, případně internační tábor navštívilo 72 % dotázaných, 14 % o tom uvažuje. Z těch, co tábory navštívili, to nejčastěji byla návštěva Terezína (29 %) a Osvětimi (21 %). Oba tyto tábory navštívilo 14 % respondentů, 2 % navštívilo Terezín, Osvětim a Dachau, 1 % Osvětim, Terezín a Mauthausen. Pouze 5 % respondentů navštívilo nějaký další. Také z tohoto přehledu je jasné, že tyto monstrózní smrtící zařízení vzbuzují značnou pozornost. Terezín je pro české obyvatele nejdostupnější a Osvětim (případně Březinka jako vedlejší tábor) je zase světově největší a nejznámější továrnou na smrt.

Terezín znají všichni respondenti a 98 % z nich zná také jeho úlohu v době druhé světové války. Celkem 52 % respondentů Terezín navštívilo a jen 6 % by jeho návštěvu nedoporučilo, všem se líbil způsob jeho prezentace. Pokud jde o návrhy na zlepšení, tak některým vadilo, že se v prostorách pecí nesmí fotit, více by měl být tábor prezentovaný v médiích. Dobře byl hodnocen průvodce, který kvalitně a fundovaně návštěvníkům vysvětloval historii i současnost památníku.

Pokud jde o přehled motivace návštěvníků k návštěvě terezínského ghetta, tak ze statistiky návštěvnosti vyplývá, že polovinu tuzemských návštěvníků tvoří mládež, kdy se jedná o školní a studentské výpravy v rámci vzdělávání. V průzkumu provedeném v rámci bakalářské práce byl tento motiv návštěvy vynechán. Návštěvníci, kteří do Terezína jeli ze své vůle, jako hlavní motivy uvedli následovně.

Tab. 5 Hlavní motivy návštěvníků Terezína:

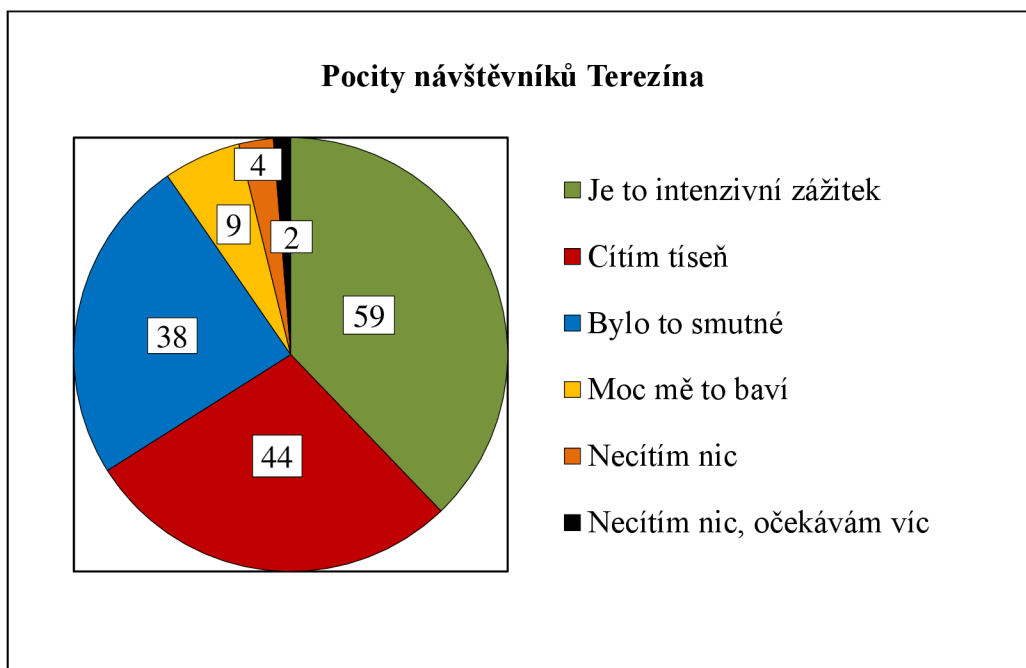
Jedná se o důležité součásti historie.	73 %
Chtěl/a jsem se dozvědět něco o genocidě.	37 %
Hlavním motivem byla zvědavost.	26 %
Chtěl/a jsem pocítit intenzivní zážitek.	20 %
Chtěl/a jsem navštívit známou památku.	18 %
Nenavštívil/a jsem žádnou z temných památek.	16 %
Místo, kde bylo tolik utrpení, mě fascinuje.	12 %

Zdroj: Vlastní šetření (2022)

Po návštěvě Terezína považovala naprostá většina tázaných své dojmy za intenzivní, pociťovali smutek či tíseň. Emoce jsou v temném cestovním ruchu velmi důležité, jsou samy zážitkem, umocňují celkový dojem z navštíveného místa, návštěvník si ho bude pamatovat asi navždy, když čím silnější emocionální prožitek místo poskytuje, tím silnější bude i vzpomínka na něj. Jeden z nejsilnějších okamžiků je uzavření návštěvníků do cely, tzv. samoty, kde je absolutní tma a málo místa. Tím se přímo navozuje i pocit uvězněného, i když je to jen na krátkou dobu a v bezpečné situaci.

Poměr dotazovaných (graf 4) není taktéž vyjádřen v procentech, protože respondenti mohli opět označit více možností.

Graf 4 Pocity návštěvníků Terezína

Zdroj: Vlastní šetření (2022)

Poslední blok otázek byl směřován k významu holokaustu v dnešní době. Dohromady 97 % dotazovaných si myslí, že i v dnešní době je důležité si holokaust připomínat a mluvit o něm. Celkem 78 % respondentů odpovědělo kladně na dotaz, zda lze i dne najít nějaké události podobné holokaustu a 93 % si myslí, že se podobná historie může opakovat. Je překvapivé, kolik lidí si myslí, že tak těžko pochopitelná věc se může opakovat i v současné době. Tomu určitě napomáhá vystavení osobních věcí obětí, kdy si návštěvník daleko snadněji vytvoří konkrétní obraz o jednotlivých lidských osudech a o křehkosti existence jednotlivce. Jeví se tedy nutná nejen existence památníku, ale i jeho návštěvníků, aby byla v lidské paměti zachována tato památka, aby došlo k emocionální angažovanosti, porozumění utrpení obětí a minulým událostem s cílem předejít něčemu podobnému v budoucnu.

5 Závěry a doporučení

Cestovní ruch je významnou ekonomickou oblastí, která má důležitý podíl na národním a světovém hospodářství a neméně na hospodářství jednotlivých oblastí. S rozvojem infrastruktury, změnami v zájmech účastníků cestovního ruchu, s honbou za zážitky, vznikají nové formy cestovního ruchu, nové přístupy k jeho realizaci a nové požadavky na uspokojování potřeb návštěvníků. S tím, jak dochází ke zvyšování zájmu spotřebovat místo produktu cestovního ruchu emoce, roste i zájem o novou formou cestovního ruchu, jakou je dark turismus neboli temný cestovní ruch. Jedním z témat, které vzbuzuje a bude vzbuzovat zájem temného cestovního ruchu je vyhlazování židovského národa, tedy holokaust, a zejména koncentrační tábory. V práci bylo zhodnoceno jedno takové místo na území České republiky, a to Terezín, který nabízí návštěvníkům hmatatelné důkazy o existenci holokaustu.

V práci byla nejprve zpracována teoretická část na základě studia relevantní literatury a dalších zdrojů. Byl vysvětlen pojem cestovního ruchu a dark turismu, charakterizován původ a význam holokaustu v době nacistického Německa. Na to navázala praktická část, kde byl vyobrazen vznik a úloha Terezína jako sběrného tábora, resp. přestupního tábora před cestou do vyhlazovacích táborů. K problematice se vyjádřil Stanislav Lada, vedoucí oddělení vnějších vztahů a marketingu a tiskový mluvčí Památníku a Malé pevnosti Terezín a dále Jan Špringl, vedoucí vzdělávacího oddělení. Z jejich vyjádření vyplývá hluboký zájem o historii, Terezín a holokaust. Oba zdůraznili důležitost propagace památníku a připomínání zločinů nacismu. Popsali genius loci místa, kdy se dle jejich mínění jedná o něco abstraktního, emočního, co někteří jedinci jsou schopni cítit. Terezín by doporučili každému navštívit, aby pochopil obudnost celého plánu konečného řešení.

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že pojem dark turismus zná více než polovina dotázaných a většina z dotazovaných některé takové místo v minulosti navštívila. Stejně tak je naprosté většině znám pojem holokaust, umí ho správně vysvětlit a viděli nějaký film nebo dokument týkající se holokaustu a doporučili by ho svým blízkým. Také význam Památníku Terezín je respondentům dobře znám, skoro tři čtvrtiny z nich ho navštívili nebo to plánují, znají i jeho úlohu v průběhu druhé světové války. Je třeba

podotknout, že vzhledem k tomu, že se jedná většinou o mladé lidi, velká část ho navštívila v podobě školní výpravy.

Z těch, kteří návštěvu absolvovali, byla většina s úrovní průvodce a jednotlivých památek spokojena. Po skončení návštěvy cítili zejména smutek, tíseň, smrt, považovali to za intenzivní zážitek. Jako motiv návštěvy uváděli respondenti v 73 % zájem o historii, jen 20 % uvádělo jako motiv touhu po silném prožitku. Po jeho návštěvě však 59 % považovalo zážitek za intenzivní. Naprostá většina pak považuje seznamování se s historií holokaustu za důležitou a myslí si, že i v dnešní době se může historie opakovat.

Cíl práce byl splněn. Byl zhodnocen význam dark turismu v cestovním ruchu, dále byly uvedeny hlavní lokality této formy cestovního ruchu v České republice, a nakonec byly zjištěny i převládající motivace pro návštěvu míst spojených se smrtí a utrpením, jako jsou právě koncentrační a vyhlazovací tábory. Byly charakterizovány příčiny a vývoj holokaustu před druhou světovou válkou a během ní. Zmíněn byl také pojem *genius loci*, jako důležitá část temného cestování. V praktické části pak bylo popsáno nejnavštěvovanější místo historie holokaustu v České republice, které představuje Památník Terezín.

Cíle bylo dosaženo také na základě odpovědí z předem stanovených výzkumných otázek.

1. Zná česká veřejnost pojem „dark turismus“?

Na tuto otázku je možno odpovědět kladně, neboť jak je popsáno výše, tento pojem znala více než polovina dotázaných a většina nějaké takové místo navštívila, i když si nemusela být vědoma, že jde o temnou turistiku. Jak vedl pracovník Památníku Terezín Jan Špringl, pojem dark turismus je spíše projevem vnitřní motivace návštěvníka než skutečnou kategorií.

2. Zná česká veřejnost Památník Terezín a jeho úlohu ve druhé světové válce?

Samotný Terezín i jeho neblahou úlohu za okupace zná česká veřejnost dobře. Terezín znalo 99 % dotázaných a naprostá většina znala i jeho úlohu za druhé světové války. Tento fakt se dá jistě zdůvodnit i tím, že ho řada škol navštěvuje právě v rámci

vzdělávacích exkurzí, které mají za cíl seznámit je nejen s jeho historií, ale také současností a vlivem na společnost obecně.

3. Je hlavní motivací návštěvy památníků holokaustu touha poznat historii?

Před návštěvou Terezína uvedlo jako motiv poznat historii 73 % dotázaných, jako další nejčastější důvod uvedli respondenti, že se chtěli dozvědět něco o genocidě, což se dá také vysvětlit jako znalost historie. Po návštěvě památníku uvedla většina intenzivní zážitek, dá se tedy říci, že výsledkem je kombinace obou motivů, tj. vzdělávání v oblasti historie umocněné intenzivním prožitkem.

Výsledky dotazníkového šetření určitě ovlivnilo složení dotazovaných. Bylo by zajímavé zjistit rozdíly v odpovědích na otázky mezi muži a ženami. To v této práci nebylo možné vzhledem k malému rozsahu dotazovaných a malému počtu mužů mezi nimi. Stejně tak by bylo zajímavé zjistit rozdíly v odpovědích v různých věkových kategoriích.

Památník Terezín je místo s vysokou každoroční návštěvností, což svědčí o jeho atraktivitě pro veřejnost. Velkou část návštěvníků tvoří i návštěvníci ze zahraničí a školní výpravy. Hlavním motivem návštěvy je tak převážně poznání pravdy o holokaustu a historie, v minulosti i návštěvy pamětníků a příbuzných zde zemřelých. Jak se přirozeně počet těch, kterých se děj v táboře přímo nebo nepřímo týkal, bude snižovat, je třeba, aby na to adekvátně reagoval management památníku a v tomto směru plánoval další rozvoj expozic. Mohl by být kladen větší důraz na rozvoj technologií jak v propagaci Terezína, tak při jeho prohlídce např. formou interaktivních pomůcek, které by seznamovaly návštěvníky s dalšími památkami druhé světové války a s historií objektů.

Empatie k obětem, které Terezín určitě vzbuzuje, není zanedbatelná, hraje roli zejména v pocitu, že se taková historie již nesmí opakovat. Zážitky vězňů vzbuzují smutek, jeden z nejsilnějších důvodů smutku pak je právě vcítění se do pocitů lidí oddělených od rodiny, kteří často bývali svědky smrti svých blízkých. Temný turismus tak vyvolává citové reakce, připomíná křehkost lidské existence, smrtelnost a snadnou zranitelnost jedince. A právě práce s pocity návštěvníků je i jednou z důležitých stránek temného cestovního ruchu. S tím souvisí etická otázka, zda se taková místa mají stávat předmětem

komerce. Je třeba proto uvážlivě zvažovat, zda je přitažlivost pro návštěvníky zároveň vyvážená úctou k obětem a pietou. V tomto směru by určitě bylo přínosné udělat další průzkum.

Místa jako je Terezín, by měla být hlavně předmětem vzdělání, mít duchovní rozměr, sloužit k varování pro další generace, obzvláště dnes, ve vypjaté situaci rozpoutání války na Ukrajině. Tak by si každé místo spojené se smrtí mělo uchovat podobu vzbuzující úctu a důstojnost, což Terezín určitě zachovává. Spojuje se tam obecné poznání holokaustu od začátku až do konce v podobě různých dokumentů, obrázků či fotografií, až po autentické artefakty, které konkretizují jednotlivé oběti, jejich minulost a osudy. To všechno má nejen velký vzdělávací potenciál, ale vyvolává to i silné emocionální prožívání. Je to místo ohlušující, křičící, s ponurou atmosférou, které vyvolává úzkost a hrůzu. Na příkladu holokaustu je vidět, jak ve vypjatých situacích mizí hranice mezi lidským a zvířecím. Nemůžeme si ovšem naivně namlouvat, že to každému jedinci vadí stejně, někteří nevěří, že se to skutečně stalo. Důvodem je hrůzostrašnost a rozměr této tragédie, která se vymyká poznatelné dimenzi, byla to prostě příliš velká hromadná vražda pro naše chápání. I proto je úloha Terezína a jeho propagace tak důležitá.

Žijeme nyní ve složité době, kdy je třeba se postavit novému ohrožení námi uznávaných hodnot. Ve vyjádřeních ruských propagandistů se začíná předstírat, jako by sousední Ukrajinci jako národ neexistovali, jako by neměli vlastní historii. Argumentace vedoucí k invazi, a to ať ji prosazoval Hitler vůči Československu nebo Putin vůči Ukrajině, připravuje půdu pro ničení států, celé národy vymezuje etnicky a názorově tak, jako by byly určovány a ovlivňovány zvenčí. Podobnost současného vývoje se vznikem holokaustu je zjevná, i proto se téma práce jeví jako varovný příběh z minulosti, který se může změnit v realitu dneška.

Proto je nutné, aby byla tragická minulost stále připomínána a další generace se z ní mohly poučit. Jak napsal Arnošt Lustig: „*Zapomenout je ďábelská lest, jak se ocitnout znovu tam, kde už jsme jednou byli. Zkušenost dává člověku sílu i tím, čím ho varuje.*“ (Kouba, Lustig, 1999, s. 49)

6 Seznam použité literatury a zdrojů

ADLER, Hans Günther. *Terezín. Tvář mučeného společenství*. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2006. ISBN 80-7364-024-4.

BARTEL, Judith Sandeen. *Holokaust. Ztracená slova*. 1. vyd. Pardubice: MAYDAY, 2006. ISBN 80-86986-05-5.

CÍLEK, Roman. *Slepá kolej dějin*. 3. vyd. Brno: Moravská Bastei MOBA, 2015. ISBN 978-80-243-6555-8.

CZECHTOURISM. *Třicet tipů na temné cestování v Česku*. In: *Kudyznudy.cz* [online]. Praha: CzechTourism, ©2019, 12. srpna 2019 [cit. 2022-01-10]. Dostupné z: <https://www.kudyznudy.cz/aktuality/10-tipu-na-temne-cestovani-v-cesku>

DAVID, Roman. *Politologie. Základy společenských věd*. 5. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2003. ISBN 80-7182-162-4.

DRBOHLAV, Andrej. *Psychologie masových vrahů. Příběhy temné duše a nemocné společnosti*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2015. ISBN 978-80-247-5977-7.

DROBNÁ, Daniela. MORÁVKOVÁ, Eva. *Cestovní ruch pro střední školy a pro veřejnost*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 2004. ISBN 80-7168-901-7.

EMMERT, František. *Holocaust*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2018. ISBN 978-80-204-4817-0.

FOGELMANOVÁ, Eva. *Svědomí a odvaha*. 1. vyd. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 2000. ISBN 80-7207-322-3.

HAUSER, Jakub. JANÁČOVÁ, Eva. *Obrazy nenávisti. Vizuální projevy antisemitismu ve střední Evropě*. 1. vyd. Praha: Artefactum, 2020. ISBN 978-80-88283-45-4.

HÁJEK, Jan. *Dark Tourism v České republice*. In: *Ingema.net* [online]. Frýdek-Místek: Ppress, ©2009, 24. března 2009 [cit. 2022-01-10]. Dostupné z: <https://www.ingema.net/in2001/clanek.php?id=1118>

HERNÁNDEZ, Jesús. *Vše, co byste měli vědět o II. světové válce*. 1. vyd. Brno: Jota, 2011. ISBN 978-807-2179-268.

HOŠKOVÁ-WEISSOVÁ, Helga. *Nikdo nás nečekal*. 1. vyd. Brno: Jota, 2020. ISBN 978-80-7565-780-0.

IHRA. *Pracovní definice antisemitismu IHRA*. In: *Holocaustremembrance.com* [online]. Berlín: IHRA, ©2016, 26. května 2016 [cit. 2022-10-10]. Dostupné z: <https://www.holocaustremembrance.com/cs/resources/working-definitions-charters/pracovni-definice-antisemitismu-ihra>

JAKUBÍKOVÁ, Dagmar. *Marketing v cestovním ruchu. Jak uspět v domácí i světové konkurenci*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-4209-0.

KOUBA, Miroslav. LUSTIG, Arnošt. *Dobrý den, pane Lustig*. 1. vyd. Praha: Miroslav Kouba – AEQUITAS, 1999. ISBN 80-902774-0-3.

MĚSTO TEREZÍN. *Strategie Terezín 2030*. In: *Mestoterezin.cz* [online]. Terezín: Zastupitelstvo města Terezín, ©2019, 21. října 2019 [cit. 2022-06-28]. Dostupné z: http://www.mestoterezin.cz/assets/File.ashx?id_org=16647&id_dokumenty=144352

MMR ČR. *Strategie rozvoje cestovního ruchu České republiky 2021-2030*. In: *Mmr.cz* [online]. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, ©2021, červen 2021 [cit. 2022-06-29]. Dostupné z: <https://www.mmr.cz/getattachment/2c398529-b36d-470e-9a6f-57aa11f57ad8/strategie-rozvoje->

MOULIS, Miloslav. CÍLEK, Roman. *Zapomeňte, že jste byli lidmi*. 1. vyd. Praha: Epoque, 2005. ISBN 80-86328-79-1.

NAGELOVÁ, Kristýna. *Temná turistika: Místa smrti s puncem lidskosti*. In: *Invia.cz* [online]. Praha: Invia, ©2019, 13. března 2019 [cit. 2022-01-12]. Dostupné z: <https://www.invia.cz/blog/temna-turistika-mista-smrti-s-puncem-lidskosti/>

NORBERG-SCHULZ, Christian. *Genius loci. K fenomenologii architektury*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1994. ISBN 80-207-0241-5.

PADEVĚT, Jiří. *Za dráty*. 1. vyd. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2807-5.

PALATKOVÁ, Monika. *Marketingová strategie destinace cestovního ruchu*. 1. vyd. Praha: Grada Publishig, 2006. ISBN 80-247-1014-5.

PALATKOVÁ, Monika. *Marketingový management destinací*. 1. vyd. Praha: Grada Publishig, 2011. ISBN 80-2477-210-8.

SNYDER, Timothy. *Černá zem*. 1. vyd. Praha: Prostor, Litomyšl: Paseka, 2015. ISBN 978-80-7260-322-0 (Prostor), ISBN 978-80-7432-655-4 (Paseka).

STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filosofie*. 7. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000. ISBN 80-7192-500-2.

ŠAUER, Martin. VYSTOUPIL, Jiří a kol. *Cestovní ruch*. In: *Is.muni.cz* [online]. 1. vyd., Brno: Masarykova univerzita, ©2015, 1. října 2015 [cit. 2022-05-10]. Dostupné z: https://is.muni.cz/do/econ/soubory/katedry/kres/studijni_texty/cestovni_ruch_ePDF.pdf

ŠINDELÁŘOVÁ, Lenka. *Nový fenomén dark tourism*. In: *Horydoly.cz* [online]. Praha: UpDown Media, ©2008, 13. listopadu 2008 [cit. 2021-12-30]. Dostupné z: <https://www.horydoly.cz/business/novy-fenomen-dark-tourism.html?akce=50888>

ŠTYRSKÝ, Jiří. ŠÍPEK, Jiří. *Geografie cestovního ruchu Evropy a světa*. 4. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008. ISBN 978-80-7041-442-2.

VANIČEK, Jiří. KŘEŠŤAN, Vladimír. *Marketing cestovního ruchu* In: *Mmr.cz* [online].
Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, ©2007, únor 2007 [cit. 2022-06-29]. Dostupné
z: <http://www.mmr.cz/getmedia/ba898846-3cc2-4274-9c8e-6bb974c08475/getfile20.pdf>

Přílohy

Příloha č. 1 Dotazník uveřejněný na sociální síti Facebook

Příloha č. 2 Okruh otázek položených pracovníkům Památníku Terezín

Příloha č. 3 Zadání bakalářské práce z eVSKP

Dotazník uveřejněný na sociální síti Facebook

1. Pohlaví:
muž
žena

2. Věk:
15-30 let
31-50 let
50 a více let

3. Dosažené vzdělání:
základní
středoškolské/vyučen
vysokoškolské

4. Znáte pojem Dark turismus?
ano
ne

5. Pokud ano, kde jste se s tímto pojmem poprvé setkal/a?
ve škole
v médiích
u známých
jinde
Nesetkal/a jsem se s tímto pojmem.

6. Navštívil/a jste někdy temná místa historie (místa bitev, holokaustu, poprav, utrpení atd.)?
ano
ne

7. Znáte pojem holokaust?
- ano
 - ne
8. Dokážete krátce vysvětlit pojem Holokaust?
9. Viděl/a jste nějaký film či dokument, který se věnoval tématice holokaustu?
- ano
 - ne
10. Pokud ano, napište prosím název tohoto filmu či dokumentu.
11. Doporučil/a byste tento film či dokument svým známým?
- ano
 - ne
12. Pokud ano, proč byste tento film či dokument doporučil/a?
13. Pokud byste se o tomto tématu chtěl/a dozvědět více informací, na koho byste se obrátil/a?
- televize
 - internet
 - knihy
 - rodina/přátelé
 - jiné
14. Navštívil/a jste někdy koncentrační/vyhlazovací tábor v České republice nebo v zahraničí?
- ano
 - ne
15. Pokud ano, jaký?

16. Pokud ne, uvažujete o tom?

ano

ne

17. Znáte památník Terezín?

ano

ne

18. Je Vám známa úloha Terezína za 2. sv. války?

ano

ne

19. Navštívil/a jste někdy památník Terezín?

ano

ne

20. Pokud ano, doporučil/a byste jeho návštěvu i svým známým?

ano

ne

21. Pokud jste navštívil/a památník Terezín, byl jste spokojen/a s jeho prezentací veřejnosti?

ano

ne

Nenavštívil/a jsem památník Terezín.

22. Pokud jste navštívil/a památník Terezín, myslíte si, že by se zde dalo něco zlepšit?

23. Pokud jste navštívil/a některou z temných památek, jaký byl motiv vaší návštěvy?

Jedná se o důležité součásti historie.

Chtěl/a jsem se dozvědět něco o genocidě.

Chtěl/a jsem navštívit známou památku.

Hlavním motivem byla zvědavost.
Chtěl/a jsem pocítit intenzivní zážitek.
Místo, kde bylo tolik utrpení, mě fascinuje.
Nenavštívil/a jsem žádnou z temných památek.

24. Jaké jsou vaše pocity po návštěvě?

Bývám zklamán, očekávám víc.
Necítím nic.
Cítím tíseň.
Je to intenzivní zážitek.
Moc mě to baví.
Bylo to smutné.
Nenavštívil/a jsem žádnou z temných památek.

25. Myslíte si, že je důležité o holokaustu v dnešní době mluvit?

ano
ne

26. Myslíte si, že můžeme v dnešní společnosti hledat nějakou paralelu (podobnost) k holokaustu?

ano
ne

27. Myslíte si, že se taková historie může opakovat?

ano
ne

Okruh otázek položených pracovníkům Památníku Terezín

1. Jakou pracovní pozici v památníku Terezín vykonáváte (co je hlavní náplní vaší práce)?
2. Jak dlouho zde pracujete?
3. Jak dobře to zde znáte?
4. Proč jste se pro práci v tomto prostředí rozhodl/a (jaká byla vaše motivace/důvod)?
5. Je vaše práce zároveň i vaším koníčkem (proč, co se Vám na ní nejvíce líbí...)?
6. Má vaše práce nějaký vliv i na vaše pocity (psychiku)?
7. Znáte pojem Genius loci, mohl/a byste případně stručně shrnout jeho význam?
8. Znáte pojem Dark turismus, kde jste se s tímto pojmem poprvé setkal/a?
9. Navštívil/a jste mimo Terezín i jiná temná místa historie (např. místa bitev, holokaustu, poprav, utrpení apod.)?
10. Co Vás na těchto místech nejvíce zaujalo?
11. Dokážete krátce vysvětlit význam slova Holokaust?
12. Myslíte si, že je důležité o holokaustu v dnešní době mluvit (proč)?
13. Myslíte si, že můžeme v dnešní době hledat nějakou paralelu k holokaustu?
14. Myslíte si, že se taková historie může opakovat?

15. Kolik filmů s tematikou holokaustu jste viděl/a?
16. Napište prosím názvy těchto filmů či dokumentů.
17. Doporučil/a byste tyto filmy či dokumenty svým známým, přátelům i jiným lidem a proč?
18. Navštívil/a jste i jiné koncentrační/vyhlazovací tábory (kromě Terezína) v České republice i zahraničí?
19. Co bylo motivem/důvodem vaší návštěvy?
20. Jaké byly vaše pocity po návštěvě?
21. Který koncentrační/vyhlazovací tábor Vás nevíce zaujal a proč?
22. Co bylo podle Vás úlohou Terezína za 2. sv. války?
23. Proč byste doporučil/a navštívit právě Terezín?
24. Prohlídka, jaké části Terezína má podle Vás na návštěvníky největší vliv a proč?
25. Jste spokojen/a se současnou prezentací památníku Terezín, případně co si myslíte, že by se zde dalo zlepšit?

Zadání bakalářské práce z eVSKP

Univerzita Hradec Králové
Fakulta informatiky a managementu

Zadání bakalářské práce

Autor:	Terezie Brzková
Studium:	I1900433
Studijní program:	B6208 Ekonomika a management
Studijní obor:	Management cestovního ruchu
Název bakalářské práce:	Holocaust jako součást dark turismu
Název bakalářské práce Aj:	Holocaust as part of darkturism

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cíl práce: Cílem práce je zhodnotit význam dark turismu v cestovním ruchu, jeho hlavní lokality v České republice, charakterizovat příčiny a vývoj holokaustu, zejména se zaměřením na jeden cíl temného cestování, kterým je Památník Terezín a zjistit některé motivace jeho návštěvníků. 1 Úvod 2 Cíl práce a metodika zpracování 2.1 Cíl práce 2.2 Metodika zpracování - dotazníkové šetření 3 Teoretická část 3.1 Cestovní ruch 3.2 Pojem dark turismus v cestovním ruchu 3.2.1 Koncepce temného cestování 3.2.2 Dark turismus v České republice 3.3 Holocaust 4 Praktická část 4.1 Terezín 4.2 Odpovědi na otázky položené pracovníkům Památníku Terezín 4.3 Vyhodnocení dotazníkového šetření 5 Závěry a doporučení

ADLER, Hans Günther. Terezín. Tvář nuceného společenství. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2006. ISBN 80-7364-024-4. EMMERT, František. Holocaust. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2018. ISBN 978-80-204-4817-0. HOŠKOVÁ-WEISSOVÁ, Helga. Nikdo nás nečekal. 1. vyd. Brno: Jota, 2020. ISBN 978-80-7565-780-0. KOUBA, Miroslav. LUSTIG, Arnošt. Dobrý den, pane Lustig. 1. vyd. Praha: Miroslav Kouba - AEQUITAS, 1999. ISBN 80-902774-0-3. MOULIS, Miloslav. CÍLEK, Roman. Zapomněte, že jste byli lidmi. 1. vyd. Praha: Epoque, 2005. ISBN 80-86328-79-1.

Anotace:

Anotace: Bakalářská práce pojednává o části tzv. dark turismu - památkách holokaustu na území České republiky. V teoretické části je nejprve vymezen pojem dark turismus a jeho místo v cestovním ruchu. Poté navazuje část popisující nejoblíbenější místa dark turismu v České republice, a to zejména se zaměřením na jednu část temného cestování, kterou jsou památky holokaustu. V práci jsou charakterizovány dějiny holokaustu v době nacismu, jeho příčiny a vývoj. V praktické části je objasněn význam Terezína, kdy jsou uvedeny důvody vzniku tohoto ghetta a jeho historie. Dále je zpracováno vyjádření dvou pracovníků Památníku Terezín formou rozhovorů. Navazují výsledky dotazníkového šetření, kde je zjišťována znalost pojmu dark turismus, ochota navštěvovat místa s temnou minulostí, povědomí o památníku Terezín a pocity, které památník vzbuzuje. Jsou stanoveny výzkumné otázky, které jsou potvrzeny či vyvráceny po vyhodnocení rozhovorů a dotazníku.

Zadávací pracoviště:	Katedra rekreologie a cestovního ruchu, Fakulta informatiky a managementu
Vedoucí práce:	RNDr. Mgr. Tomáš Burda, Ph.D.
Oponent:	doc. Ing. Martina Pásková, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	15.10.2021